

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота
ВИКОРИСТАННЯ ТА СПРИЙНЯТТЯ РІЗНИХ МОВНИХ ВАРІАНТІВ
СЕРЕД УГОРСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ВЕЛИКОБЕРЕЗЬКОЇ ГРОМАДИ

БЕРЕГІ АЛЕКСАНДРА ЛАСЛОВНА

Студентка II-го курсу

Освітня програма «Мова і література угорська»

Спеціальність 035 «Філологія» 035.071 «Мова і література угорська»

Рівень вищої освіти: магістр

Тема затверджена на засіданні кафедри

Протокол № 107 / 14.10.2024.

Науковий керівник:

Дудич Катерина Іванівна
доктор філософії, доцент

Завідувач кафедри:

Берегсасі Аніко Ференцівна,
зав. кафедри, доктор габілітований, професор

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 202_ року

Протокол № _____ / 202_

**Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II**

Кафедра філології

Кваліфікаційна робота
ВИКОРИСТАННЯ ТА СПРИЙНЯТТЯ РІЗНИХ МОВНИХ
ВАРІАНТІВ СЕРЕД УГОРСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ
ВЕЛИКОБЕРЕЗЬКОЇ ГРОМАДИ

Рівень вищої освіти: магістр

Виконавець: студентка II -го курсу

Берегі Александра Ласловна

Освітня програма «Мова і література угорська»

Спеціальність 035 «Філологія» 035.071 «Мова і література угорська»

Науковий керівник: **Дудич Катерина Іванівна**
доктор філософії, доцент

Рецензент: **Кормочі Золтан Золтанович**
доктор філософії, доцент

Берегове

2025

**Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola**

Filológia Tanszék

**A KÜLÖNBÖZŐ NYELVVÁLTOZATOK HASZNÁLATA ÉS
MEGÍTÉLÉSE A NAGYBEREGI KISTÉRSÉG MAGYAR
LAKOSSÁGÁNAK KÖRÉBEN**

Magiszteri dolgozat

Készítette: Beregi Alexandra

MA II. évfolyamos magyar nyelv és irodalom
szakos hallgató

Témavezető: Dr. Dudics Katalin
PhD, docens

Recenzens: Dr. Karmacsi Zoltán
PhD, docens

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
I. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ.....	8
1.1. Закарпаття крізь століть.....	8
1.2. Факти та цифри про використання мови закарпатцями.....	11
1.2.1. Яка мовна ситуація угорців на Закарпатті?.....	12
1.2.2. Особливості закарпатської угорської мови, зустрічі з іншими народами.....	13
1.2.3. Вплив другої мови.....	14
1.2.4. Запозичені слова.....	16
1.2.5. Про мотиви запозичення слів.....	18
1.2.6. Огляд минулого та досягнень угорськомовної освіти на Закарпатті.....	18
1.2.7. Про вживання мови закарпатськими угорцями в школах. Доцільність адитивної освіти рідною мовою.....	20
II. ПРО МІКРОРЕГІОНУ ВЕЛИКІ БЕРЕГИ: ХАРАКТЕРИСТИКИ ДОСЛІДНИХ ПУНКТІВ.....	23
2.1 Створення мікрорегіону.....	23
2.2 Історія Великі Береги.....	23
2.3. Історія Новосела.....	27
2.4. Історія Нижнього та Верхнього Реметах.....	28
III. ПРО ДОСЛІДЖЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ МОВИ В НАСЕЛЕНИХ МІСЦЯХ ВЕЛИКОБЕРЕЗЬКОГО РАЮ.....	30
3.1. Дослідження лінгвістичного ландшафту.....	30
3.2. Дані, отримані під час моїх колекцій у 2023 році.....	30
3.3. Збірки Вероніки Пушкаш про мовний ландшафт шкіл Великоберезький ЗЗСО імені Добраї Петера та Ліцей З Гуманітарним Та Природничим Профілем С. Великі Береги... 38	
3.4. Про мовну обізнаність мешканців мікрорегіону Великі Береги.....	39
3.4.1. Загальні інформації про респондентів.....	40
3.4.2. Питання щодо освіти та мови.....	41
3.4.3. Оцінювання володіння мовними ресурсами респондентів різними мовами.....	41
3.4.4. Частота спілкування респондентів різними мовами.....	42
3.4.5. Ставлення респондентів до угорської мови.....	43
3.4.6. Ставлення респондентів до вживання мови угорськомовним населенням Закарпаття та угорцями на батьківщині.....	45
3.4.7. “Шум зовнішнього світу” – або як респонденти сприймають їхнє мовлення....	45
3.4.8. Думки респондентів щодо збереження діалекту. Про розмовну мову та сленг та їх використання.....	51
3.4.9. Думки щодо доречності мови в різних умовах.....	59
РЕЗЮМЕ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	69
РЕЗЮМЕ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ.....	72
ДОДАТКИ.....	74

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS.....	6
I. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS.....	8
1.1. Kárpátalja az évszázadok során.....	8
1.2. Tények és adatok a kárpátaljaiak nyelvhasználatáról.....	11
1.2.1. Milyen a magyarok nyelvi helyzete Kárpátalján?.....	12
1.2.2. A kárpátaljai magyar nyelv sajátosságai, találkozás más nemzetekkel.....	13
1.2.3. Másodnyelvi hatás.....	14
1.2.4. Kölcsönszavak.....	16
1.2.5. A szókölcsonzés indítékairól.....	18
1.2.6. Betekintés a kárpátaljai magyar nyelvű oktatás múltjába és vívmányaiba.....	18
1.2.7. A kárpátaljai magyarok nyelvhasználatáról az iskolákban. Az additív anyanyelv-oktatás helyénvalósága.....	20
II. A NAGYBEREGI KISTÉRSÉGRŐL: A KUTATÓPONTOK JELLEMZŐI.....	23
2.1 A kistérség létrejötte.....	23
2.2 Nagybereg története.....	23
2.3. Beregújfalu története.....	27
2.4. Alsó- és Felsőremete története.....	28
III. A NAGYBEREGI KISTÉRSÉG TELEPÜLÉSEINEK NYELVHASZNÁLATÁT ÉRINTŐ KUTATÁSOKRÓL.....	30
3.1. Kutatások a nyelvi tájképről.....	30
3.2. 2023-ban végzett gyűjtéseim során szerzett adatok.....	30
3.3. Puskás Veronika gyűjtései a Nagyberegi Dobrai Péter és a Nagyberegi Református Líceum iskolák nyelvi tájképéről.....	38
3.4. A Nagyberegi kistérség lakosainak nyelvi tudatáról.....	39
3.4.1. Általános adatok az adatközlőkről.....	40
3.4.2. Az adatközlők tanulmányaira és annak nyelvére vonatkozó kérdések.....	41
3.4.3. Az adatközlők nyelvtudásának felmérése különböző nyelveken.....	41
3.4.4. Az adatközlők különböző nyelveken történő kommunikálásának gyakorisága.....	42
3.4.5. Az adatközlők magyar nyelvhez való viszonya.....	43
3.4.6. Az adatközlők viszonya a kárpátaljai magyar ajkú emberek és anyaországi magyarok nyelvhasználatához.....	45
3.4.7. „A külvilág zaja” - avagy hogyan vélekednek az adatközlők beszédéről.....	45
3.4.8. A válaszadók véleménye a nyelvjárás fennmaradásáról. A köznyelvről és szlengekről és ezek használatáról.....	51
3.4.9. Nyelvjárás helyénvalóságáról való vélekedés különböző szintereken.....	59
ÖSSZEFOGLALÓ.....	67
FELHASZNÁLT IRODALOM.....	69
UKRÁN NYELVŰ REZÜMÉ.....	72
MELLÉKLETEK.....	74

BEVEZETÉS

A Kárpátalján élő magyarok sorsa sosem volt egyszerű. E közösség a 20. század politikai és társadalmi viharai közepette, a határok változásának következtében, majd az ukrán állam keretei között formálódott – sokszor kényszerpályán, de mindig az identitás, a nyelv és a kultúra megőrzéséért folytatott küzdelem jegyében. Az elmúlt években azonban különösen megnőtt a bizonytalanság: a koronavírus-járvány után az orosz–ukrán háború újabb törést jelentett, amely nemcsak a mindennapi életet, hanem a nyelvi gyakorlatokat is jelentősen befolyásolta. E változások fényében különösen fontos a helyi közösségek vizsgálata, hiszen a nyelvhasználat nem csupán kommunikációs eszköz, hanem identitásképző tényező is.

A Nagyberegi kistérség- Kárpátalja egyik olyan térsége, ahol a magyar közösség évszázadok óta jelen van, és ahol ma is sokan használják az anyanyelvet a mindennapok során. Ugyanakkor a kétnyelvűség, az ukrán nyelv erősödő jelenléte, valamint az oktatási és közigazgatási változások egyaránt hatással vannak arra, hogy mikor, hol és milyen nyelven kommunikálnak a helyiek.

A dolgozat célja, hogy feltérképezze a Nagyberegi kistérség nyelvhasználati sajátosságait: milyen nyelveket használnak a különböző társadalmi helyzetekben, milyen attitűdök kapcsolódnak az anyanyelvhez, hogyan változik a nyelvhasználat generációról generációra, és milyen tényezők befolyásolják a nyelvi választásokat. Kutatásom középpontjában az áll, hogy az itt élő magyar közösség hogyan képes megőrizni nyelvi identitását egy többnyelvű, változó környezetben.

A témaválasztást személyes kötődés és az a felismerés motiválta, hogy a nyelv nemcsak kommunikációs eszköz, hanem közösségformáló erő is. Mindezt figyelembe véve a dolgozat nem csupán leíró jellegű, hanem arra is törekszik, hogy megértse a mögöttes társadalmi dinamikákat, és hozzájáruljon a nagyberegi közösség nyelvi jövőképek megfogalmazásához.

A dolgozat a Nagyberegi kistérség településein végzett eddigi tudományos nyelvészeti kutatások eredményeit foglalja össze a fent megnevezett céloknak megfelelően. Az alapot, saját korábbi kutatásaim képezik, amelyek során helyi adatközlőktől származó információkat gyűjtöttem össze nyelvhasználatukról, az ahhoz kapcsolódó attitűdjeikről. A dolgozatban felhasználom Puskás Veronika, egykori magyar szakos hallgató kutatási anyagát is, amely szintén a térséghez kötődik. (Beregi 2023, Puskás) Emellett fontos forrásként szolgál Dudics Katalin gyűjtése, melynek adatbázisát rendelkezésemre

bocsátotta. A három különböző forrás egymást kiegészítve teszi lehetővé a komplexebb elemzést. A célom, hogy átfogó képet adjak a térség kulturális örökségéről és nyelvhasználatáról.

I. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

„Azt kell keresni, ami van, nem pedig azt, aminek szerintünk lennie kellene.”

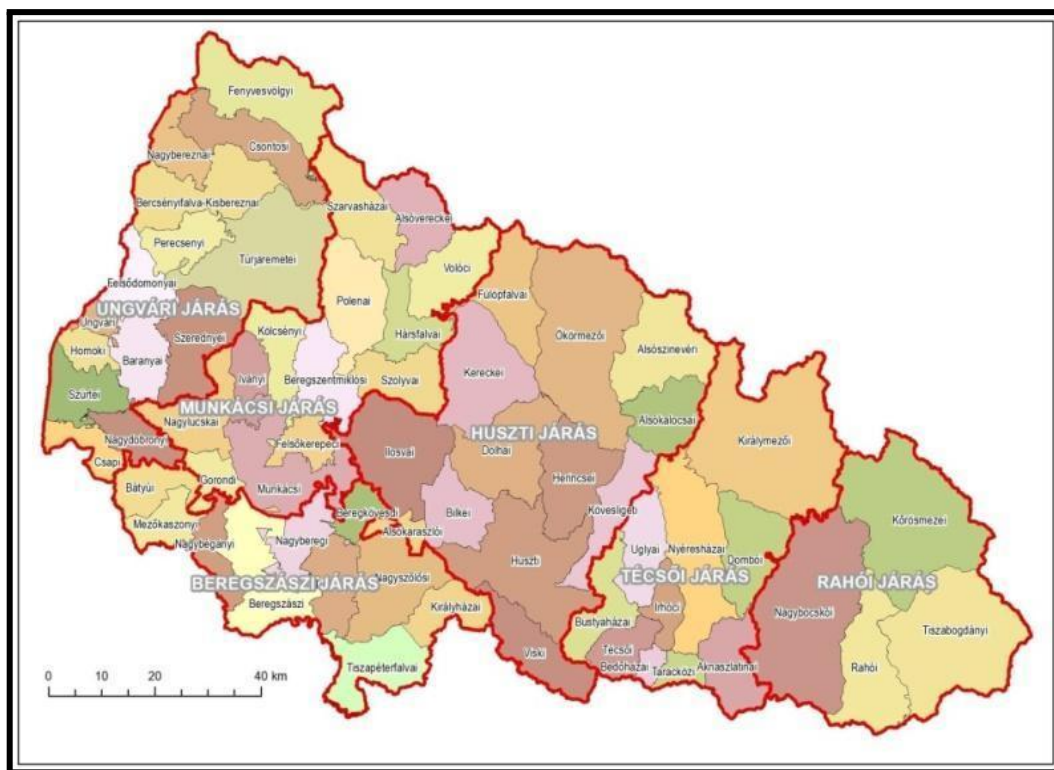
- Albert Einstein,

Ha valami után kutatunk, azt minden lehetséges szempontból meg kell vizsgálnunk. Úgy vélem, nem elég egy adott település vagy térség nyelvhasználatát vizsgálni. Vizsgálni az okokat is kell, amelyek az adott jelenséget előidézték. A múltbéli kialakulását és az idők során végbemenő változásokat. Megtalálni a dolgok miértjét és rájönni, hogy mi vezetett addig, ahol most vagyunk, vagy ezen esetben, milyen külső tényezők alakították olyanná a Nagyberegi kistérség lakosainak nyelvhasználatát, amilyen jelenleg.

Munkámban egy átfogó képet kívánok nyújtani, ezen kérdésekre: Kik vagyunk mi, kárpátaljai magyarok, és honnan jöttünk? Milyen történelmi múltat hordozunk magunkkal? Milyen nyelvi jogok illetnek meg bennünket, és hogyan valósul meg a magyar nyelvű oktatás a térségünkben? Hogyan befolyásolják életünket a mindennapi nehézségek, és milyen nyelvi kihívásokkal kell szembenéznünk? Mit is jelent pontosan a nyelvi helyzet fogalma, és hogyan írható le a miénk? Mi az a nyelvjárás, és milyen sajátos nyelvjárási elemek jellemzik a kárpátaljai magyar beszédet? Mit értünk kétnyelvűség alatt, és milyen hatások érnek bennünket más nemzetek nyelvi és kulturális jelenléte miatt? Hogyan alakul ki a másodnyelvűség, és milyen szerepet tölt be a mindennapi kommunikációban?

1.1. Kárpátalja az évszázadok során

Szülőföldünk, Kárpátalja, Ukrajna legnyugatibb régiója, amely négy ország – Lengyelország, Szlovákia, Magyarország és Románia – határán helyezkedik el. Az Ukrán Legfelsőbb Tanács 2020. július 17-én hozott 807-IX számú határozata alapján átszervezték a közigazgatási rendszert: megszüntették a korábban létező 13 járást, helyettük 6 új járást hoztak létre (Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa, 2020). Az új közigazgatási egységek közül a legnagyobb területű a Huszti járás, amely 3175 km²-en terül el (Híres, 2021).

1. **ábra:** Kárpátalja járási-eloszlása 2020-as területi újra osztását követően.
 Forrás: lehoczky.uz.ua, 2021.

2. **ábra:** Kárpátalja Ukrajna részeként
 Forrás: Wikipedia (2016)

A 20. század során Kárpátalja többször is államalakulatot váltott. A legjelentősebb változást az 1920. július 4-én aláírt trianoni békeszerződés hozta, melynek következtében Kárpátalja Csehszlovákia része lett. A második világháború idején ismét visszakerült Magyarországhoz, ám 1945-ben a térséget elérte a szovjet rendszer is, és Kárpátalja

„Zakarpatszka Ukrajna” néven a Szovjetunió része lett. A kommunista rendszer összeomlását követően, 1991-ben, a függetlenné váló Ukrajna örökölte Kárpátalját.

Kárpátalja egyik alapvető jellemzője az etnikai sokszínűség. Bár a térségben mindig is jelentős magyar közösség élt, mellettük ukrán, cigány, román, orosz és ruszin nemzetiségűek is nagy számban megtalálhatók (Molnár, Molnár D., 2005).

A magyar és ukrán népesség arányának változása jól nyomon követhető a népszámlálási adatok alapján. 1880 és 1910 között az akkori magyar állam területén élő ukránok száma 342 354-ről 464 270-re nőtt. Ezzel szemben a mai Kárpátalján élő magyarok száma 1910-ben 184 287 fő volt, ami 2001-re 151 516-ra, 2017-re pedig 130 700-ra csökkent. A magyar népesség számának és arányának visszaesése jelentős, amely összefüggésben áll a politikai változásokkal, különösen a rendszerváltás utáni időszakkal.

A Szovjetunió felbomlását követően Ukrajna 1991-ben vált függetlenné. Az első népszámlálást 2001-ben tartották, mely szerint az ország lakosságának 77,8%-a ukrán nemzetiségű. A magyar nemzetiségűek 96,8%-a Ukrajna területén belül, 98,2%-uk pedig Kárpátalján él. Ezzel a magyar közösség a második legnagyobb etnikai csoportot alkotja a régióban, az ukránok (80,5%) után, 12,1%-os arányban.

2001-ben a magyar anyanyelvűek száma 158 729 fő volt, ami a teljes lakosság 12,7%-át tette ki. Ez 7123 fővel több, mint a magukat magyar nemzetiségűnek vallók száma. A kárpátaljai magyarok 62%-a ma is olyan településen él, ahol a magyarság többségben van.

3. ábra: Kárpátalja nemzetiségi eloszlása
Forrás: Csernicskó, 2020.

A 19–20. század fordulóján Magyarországon, illetve Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyében a magyarok abszolút többsége egynyelvű volt ugyan, ám a mai

Kárpátalja területén élő magyarok körében jelentős volt azoknak az aránya is, akik anyanyelvük mellett más nyelve(ke)n is beszéltek. S bár igaz, hogy az 1880 és 1910 között eltelt időszakban mind a négy említett északkeleti vármegyében valamivel csökkent a többnyelvű magyarok aránya, 1910-ben Máramarosban még a magyar anyanyelvűek csaknem fele, Ungban közel két ötöde, Ugocsában az ötöde, Beregben pedig a hatoda (legalább) kétnyelvű volt.

	1880	1890	1900	1910
Magyarország	17,5	18,6	20,5	18,6
Ung	38,3	37,5	33,9	37,4
Ugocsa	23,3	18,2	16,3	16,3
Bereg	26,9	27,7	20,8	22,0
Máramaros	51,6	51,2	49,2	45,9

1. táblázat: Kárpátalja lakosságának nyelvtudása az 1880-es és 1910-es népszámlálások adatai alapján.

Forrás: Hires László Kornélia, 2020

A Kárpátalján élő nemzetek már évtizedek óta, nagy hatással vannak egymásra. 1920-at követően az itt élő magyar emberek kisebbségi népcsoporttá váltak, melyre nagy hatással volt és jelenleg van az államnyelv, ám ez mind hiába hiszen máig sikerült megőriznünk anyanyelvünket. 2001-es ukrán népszámlálás szerint Kárpátalján 151,5 ezer fő vallotta magát magyar nemzetiségűnek, 158,7 ezer fő pedig magyar anyanyelvűnek.

Mint már említettem, szorosan egymás mellett élő nemzetekből áll Kárpátalja, és ennek következtében beszélhetünk arról, hogy a magyar nyelvhasználat természetes elemei a kölcsönszók (Gazdag 2021, 12. old.).

1.2. Tények és adatok a kárpátaljaiak nyelvhasználatáról

A 21. század egyik legnagyobb szociális elvárása, hogy az emberek több nyelvet is beszéljenek anyanyelvük mellett. Az Európai Unió ajánlása szerint a felnőtt lakosságnak anyanyelvük mellett legalább két idegen nyelven illene kommunikálni. A mondás szerint: „*Ahány nyelvet beszélsz, annyi ember vagy.*”

Az EU egyes polgárai jobban, míg mások kevésbé felelnek meg ennek az kritériumnak. Kárpátalja sajnos jelentősen elmarad. Pontos adatok ugyan nem állnak

rendelkezésre, de szociolingvisztikai és szociológiai kutatások biztosítanak némi képet a régió nyelvtudásáról (Csernicskó, 2010).

A legfőbb források a censusok, de ezek pontossága korlátozott, több okból:

- Kárpátalja csak 1918 óta létezik önálló fogalomként.
- 1918 és 1991 között több állam fennhatósága alatt állt.
- A demográfiai adatokat az államok gyakran saját érdekük szerint módosították.
- A különböző források adatai ellentmondásosak lehetnek.
- A Szovjetunióban a nemzetiségi adatokat titkosították, és Ukrajna is hajlamos erre (Dupka, 1994).

2008-ban kötelezővé tették az ukrán nyelv és irodalom vizsgát a felsőoktatásba jelentkezők számára. 2009-ben a magyar iskolák végzőseinek 44%-a megbukott ezen a vizsgán, így nem juthattak be felsőoktatási intézménybe.

Az ukrán állam elvileg biztosítja a kisebbségek nyelvi és kulturális fejlődésének alternatíváját. A magyar nyelv fenntartása azonban nagyban függ a szülőktől és attól, hogy milyen tantervű iskolába íratják gyermeküket.

1.2.1. Milyen a magyarok nyelvi helyzete Kárpátalján?

Korábbi dolgozatom során elemeztem már a kárpátaljai magyarok nyelvi helyzetét így a tény, hogy a "nyelvi helyzet" fogalma többféleképpen értelmezhető- valóban alátámasztható a következő szempontokkal:

1. közösségi
2. egyéni kétnyelvűség

Kárpátalján gyakori a kétnyelvűség a nemzetiségi keveredés és vegyes házasságok miatt. Gyermekük sokszor magyar és ukrán (vagy orosz, ruszin) nyelvet is egyformán elsajátítanak.

Az ukrán/ruszin többség miatt több településen nincs magyar oktatás. A gyerekek kétnyelvű környezetben nőnek fel, otthon magyarul, a közösségben idegen nyelven kommunikálnak, ami kétnyelvűséget eredményez. (Beregi, 2023)

A nyelvi helyzet társadalmi, politikai, gazdasági, kulturális és nyelvi tényezők együtteséből áll, amelyek meghatározzák, hogy egy közösség megtartja vagy lecseréli nyelvét (Bartha Csilla, 1999).

2001-ben 156 600 magyar élt Ukrajnában, többségük Kárpátalján. A magyar nyelv megtartásának esélyét növeli a Magyarországgal való közelség, de az utóbbi két évtizedben a magyarok száma csökken. A nyelvi jogok elvileg rendezettek, de a gyakorlatban egyre szigorúbb korlátozások tapasztalhatók. A 2019-es nyelvtörvény kizárta a magyart a regionális hivatalos nyelvek közül.

Egy 2016-os kutatás szerint az ukrán anyanyelvűek főleg ukránul kommunikálnak, míg a magyar anyanyelvűek csak a magánszférában használják nyelvüket. A vegyes nyelvi közösségek tagjai gyakran ismerik egymás nyelvét is.

A kárpátaljai magyar nyelvhasználat sajátossága, hogy sok szláv eredetű kölcsönzést tartalmaz, különösen azokból az időkből, amikor a magyar nyelv kisebbségi helyzetbe került (Szilágyi, 2008; Lanstyák, 2008).

1.2.2. A kárpátaljai magyar nyelv sajátosságai, találkozás más nemzetekkel

Kárpátalja nyelvhasználata eltér a magyarországi normáktól. A különbségek minden nyelvi szinten megfigyelhetők: köznyelv, sajtó, irodalom, szaknyelv, csoportnyelv. A szókincs különösen sok változatosságot mutat. A nyelvjárási jelleg domináns, amit kutatók már a 90-es években is megállapítottak (Kótyuk István 1993, Csernicskó 1998)

A kárpátaljai magyar közösségekben három nyelv van jelen: a magyar, az ukrán és az orosz. Ennek következtében a kárpátaljai magyarság a mindennapi kommunikációban e három nyelv különféle változatait is használja. A kárpátaljai magyar nyelvjárások eltérnek a magyarországiaktól, mivel a helyi magyar nyelvváltozatok rendszeresen használatban vannak, míg más magyar nyelvváltozatok használati közegei jelentősen beszűkültek. A legtöbb nyelvhasználati színtéren – különösen az állami, hivatalos terekben – az ukrán vagy az orosz nyelv az elsődleges, nem pedig a magyar (Márku, 2007).

A magyar nyelv legősibb szláv hatásai a jövevényszavakban mutatkoznak meg, amelyek főként a honfoglalás, az államalapítás, illetve a vándorlások korszakából származnak. Ezek az elemek teljesen beépültek a magyar nyelvbe, sokszor meglepetést okozva, amikor kiderül róluk, hogy szláv eredetűek – például: répa, gerezd, szita, tészta, csoda, pusztá, kapál, parancsol, ritka.

Kárpátalján az idegen népek hatása már több mint egy évszázada érezhető, és ennek következtében a nyelv fejlődése egyfajta vákuumban zajlik. A kétnyelvűség egyik fő oka éppen ezekben a külső behatásokban keresendő (Bartha, 1999).

Az elmúlt közel 150 év során Kárpátalja több, egymást követő állam fennhatósága alá tartozott, s e hatalmak nyelv- és oktatáspolitikáját mindig a központi, fővárosi politikai elit érdekei irányították. A helyi lakosságnak kevés beleszólása volt abba, milyen szerepet szántak a vidéknek, a helyi nemzetiségeknek, nyelveknek, kultúráknak. Kárpátalja mindig távol esett a központoktól – legyen az Bécs, Budapest, Prága, Moszkva vagy Kijev –, így a terület sokszor elhanyagolt, periférikus régiónak számított. A térség természeti és szellemi erőforrásainak kiaknázását célzó politikákban a béke fenntartása mindig kiemelt cél volt, de a helyi lakosságot sohasem vonták be érdemben a döntéshozatalba – s ez a mai napig nem változott. A térség sosem illeszkedett maradéktalanul egyik államhoz sem, amelyhez hivatalosan tartozott; minden esetben határ menti, peremvidék volt (Csernicskó, 2013).

A ruszin/ukrán népesség Kárpátalján egyértelmű többségben van. A kárpátaljai magyarság kétnyelvűségével azonban egészen 1995-ig senki nem foglalkozott tudományosan. A korábbi nyelvészeti kutatások szinte kizárólag a ruszin és ukrán nyelvjárásokra, illetve azokból származó kölcsönszavakra koncentráltak. Csernicskó István kezdett el problémamegoldásként foglalkozni ezzel a témával a 20. század végén, megalapozva ezzel a későbbi részletesebb kutatásokat.

Kárpátalja hosszú időn keresztül a soknemzetiségű Magyarország szerves részét képezte. Egy klasszikus európai térség, ahol a többségi nemzet nyelve mellett számos kisebbségi nyelv is jelen van. A Kárpátok hegyvonulata a magyar nyelvterület keleti határát jelenti, s ezen a területen a magyar és a szláv nyelvhatár szinte fedésben van. Ezért állíthatjuk joggal, hogy a kétnyelvűség nem újkeletű jelenség a régióban. (Csernicskó, 1995)

A kárpátaljai magyar nyelv megőrzésének elsődleges színtere a falu, hiszen a magyar lakosság jelentős része vidéki településeken él. Ezek a falvak – a jelenlegi demográfiai trendek ellenére – egyelőre nem tűnnek elöregedőnek vagy elnéptelenedőnek. Azonban a közelmúlt politikai eseményei, különösen az orosz-ukrán háború kirobbanása következtében, sok magyar család döntött úgy, hogy elhagyja az országot. (Botlik–Dupka, 1991)

1.2.3. Másodnyelvi hatás

Bár Gumperz (1975:156) szerint „a totális kétnyelvűség vagy többnyelvűség sok, egyébként eltérő társadalomban inkább szabály, mint kivétel”, a bilingvizmus

meghatározásának máig nincs olyan egyetemesen jóváhagyott definiálása, amely a jelenséget minden szempontját lefedné (vö. Göncz 1985:12, Bartha 1999:34–40). A definíciók nagy száma, azonfelül a köztük gyakran megjelenő ellentmondások (pl. Hoffmann 1991:15–16, Mackey 1987:699–700) arra irányíthatóak vissza, hogy a kétnyelvűség megannyi különböző megközelítésből elemezhető, és az egyes tudományterületek, illetve egyes szakértők eltérő szempontokat helyeznek előtérbe annak definiálása során (vö. Göncz 1985:12–13).

A legegyszerűbben mégis így határozhatnánk meg: a másodnyelv az a nyelv, amelyet az anyanyelv után tanulunk meg. Kárpátalján pedig ez a folyamat már egészen kiskorban megkezdődik, leginkább az államnyelv – az ukrán – hatásának köszönhetően. A kisebbségi létből fakadóan a kárpátaljai magyarok csak bizonyos színtereken használhatják anyanyelvüket, míg más helyzetekben – például hivatalos ügyintézésben vagy oktatásban – kénytelenek ukránul vagy oroszul kommunikálni. Az ukrán nyelv hivatalos státusza és kötelező iskolai jelenléte miatt a kétnyelvűség természetes velejárója a mindennapi életnek (Gazdag, 2021: 54). A másodnyelvként funkcionáló ukrán, illetve részben az orosz nyelv, gyakran nemcsak kiegészítő, hanem domináns szerepet is betölt bizonyos színtereken, különösen a hivatalos, oktatási és munkahelyi kommunikációban.

A kétnyelvűség következményeként a magyar nyelvhasználat beszűkülhet a családi és közösségi terekre, míg a hivatalos nyelvhasználatban az ukrán kerül előtérbe (Csernicskó, 1995; Bartha, 1999). Ez a nyelvi kettősség az azonosságtudatnál kihívásokat is magával vonz, különösen a fiatalok generációk számára, akik többnyire „nyelvi kettősségben” cseperednek fel, és sokszor egyik nyelvet sem sajátítják el teljes egészében. A másodnyelv elsajátítása ugyanakkor főlényekkel is járhat, mivel lehetőséget biztosít a társadalmi mozgékonyásra és szélesebb körű érvényesülésre (Göncz, 1985).

A másodnyelvi hatás nagyban érezhető az iskolai oktatásban is, ahol az ukrán nyelv tanulása mellett az egyre szigorúbb nyelvpolitikai intézkedések miatt gyakran háttérbe szorul az anyanyelvi oktatás (Márku, 2007). A kétnyelvűség hosszú távon a nyelvkeveredéshez, illetve a magyar nyelv szókincsének és szerkezetének megváltozásához is vezethet. Ezáltal a másodnyelvi hatás nemcsak a nyelvhasználatot, hanem a nyelvi identitást és a közösségi önmeghatározást is alakítja.

A kisebbségi helyzet következtében mi, a kárpátaljai magyarok csak bizonyos helyzetekben használhatjuk anyanyelvünket, más szférákban való kommunikáció során pedig kénytelenek vagyunk az államnyelvünket használni.

Iskoláinkban is megjelenik a másodnyelvűség, amely természetesen kihat az anyanyelven folyó beszédre, kommunikációra és nagymértékben befolyásolja az érintett személy azonosságtudatát (Gazdag, 2021, 54. old.).

1.2.4. Kölcsönszavak

A "kölcönszó" kifejezés valamelyest félrevezető, ugyanis a nyelv nem „adja vissza” ezeket az elemeket. A nyelv egy nyitott rendszerként működik: könnyedén fogad be új szavakat más nyelvekből, leginkább akkor, ha a beszélők jól ismerik az adott nyelvet.

A többnyelvűség organikus velejárója a szókölcönszés. A kölcönszavak különböző fajtáit számos módon lehet csoportosítani. A kölcönszó fogalma csak a kétnyelvűség mélyrehatóbb tanulmányozásával vált pontosabbá – előzőleg a jövevényszavak és idegen szavak kategóriájába sorolták ezeket.

A kölcönszésnek a szakirodalmakban és tanulmányokban eddig öt típusát különböztetnek meg:

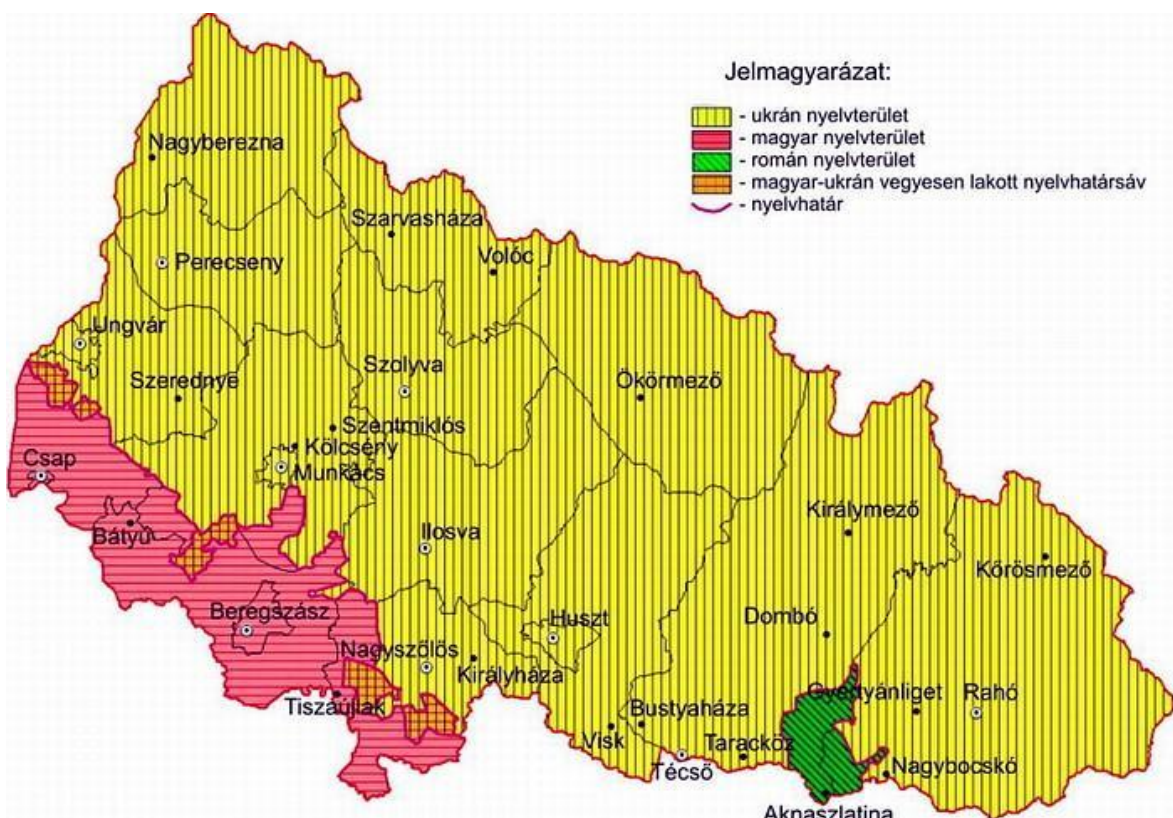
1. Közvetlen kölcönszésről akkor beszélhetünk, amikor egy idegen nyelvi elem voltaképpen valódi hangalakjában keveredik át az anyanyelvbe, pusztán olyan fonetikai és szerkezeti változásokon halad át, amelyek megkönnyítik annak illeszkedését a befogadó nyelv rendszerébe (Lanstyák, 1998: 31). A kárpátaljai magyar beszélőközösségben a közvetlen kölcönszavak többnyire a beszédbeli kommunikációban fordulnak elő rendszeres ismétlődéssel. Hasonlatként említhetők a következők: *bulocska* ('zsömle'), *májka* ('trikó').

2. Hangalak-kölcönszés esetén a szó önálló formában is megtalálható az anyanyelvben, valamint a kétnyelvű kommunikáló egyének gyakran az idegen nyelvben alkalmazott hangalakhoz hasonló változatban is használják azt. Az ilyen típusú kölcönszések kevésbé számítanak stigmatizáltnak, mint a közvetlen kölcönszések. Egy tipikus példa erre a *dokument* forma, amely a magyar *dokumentum* szóval azonos jelentést hordoz.

3. Hibrid kölcönszavak azok az összetett szóhasználati elemek, melyek egyik összetevője idegen eredetű, míg a másik az anyanyelvből származik (Bartha, 1993: 29). Ezek előfordulása – csakúgy, mint a szlovákiai magyar nyelvváltozatok (vö. Lanstyák, 1998: 42) – a kárpátaljai magyar nyelvváltozatokban is viszonylag csekély. Példák erre: *főszesztra* ('főnövér'), *kibrakkol* ('kiselejtez'), *povorotnyiklámpa* ('indexlámpa'), *paszportszám* ('személyi igazolvány száma').

4. Jelentés-kölcsönzésről abban az esetben beszélhetünk, ha egy már meglévő anyanyelvi szó új, az eredetitől eltérő jelentésárrnyalattal bővül, amely a másodnyelv hatásának tulajdonítható (Bartha, 1993: 29). A kárpátaljai magyar nyelvhasználatban például a *cseppet* ige gyakran jelenik meg 'telefonál' jelentésben.

5. Tükörszavak és tükorkifejezések fordítást követően jönnek létre, amikor az anyanyelvi beszélő egy másik nyelvből egy kifejezést szó szerinti fordításban vesz át (Bartha, 1993). A kárpátaljai magyarok körében ilyen példák a következők: *átfordít* ('lefordít'), *(pénzt) cserél* ('vált'), *feljátszik* ('magnóra felvesz valamit').

4. ábra: Nyelvterületek Kárpátalján (Molnár József – Molnár D. István (2011).

Forrás: ungpary.net (2015)

Régióinkban a több nemzettel való együtt élés nagyban elősegíti a „szókölcsönzés” jelenségét. A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlaszának első két kötete (Lizanec 1992, 1996) több kölcsönszót is feltérképezett, melyek egyértelműen mutatják a szláv nyelv hatását. Lanstyák István szerint:

" ... a jövevényszavak olyan idegen eredetű szókészleti elemek, melyek teljesen beépültek az átvevő nyelvbe; idegen eredetűek csupán történeti tény, melynek a legtöbb beszélő nincsen tudatában. Ezzel szemben az idegen szavak még nem érték el a beépültségnek ezt a

mértékét; sok laikus, idegen nyelveket nem beszélő ember is tudatában van annak, hogy ezek más nyelvből származnak” (Lanstyák 2006: 17).

1.2.5. A szókölsönzés indítékairól

Csernicskó István, Márku Anita, Kótyuk István és még számos más publikáló a múltban már sokat kutatták a szókölsönzés miértjét (Csernicskó 1995, Márku 2004, Kótyuk 1995). Részletesen a szókölsönzés indítékairól szóló tanulmányt és gyűjtést számos helyen találunk (pl.: Márku 2013). A gyűjtések során megkérdezett egyének leginkább a környezet hatását és a „megszokást” említi.

Sokan azzal indokolták a kölsönzszavak használatát, hogy az adott kifejezés előbb eszükbe jutukránul vagy oroszul, mint magyarul, esetleg már gyerekkorukban is így szokták meg, és később – különösen, ha ukrán tannyelvű iskolába jártak – nem sajátították el a magyar standard megfelelőjét (Márku, 2008).

Együttesen elmondható, hogy a kárpátaljai magyar nyelvhasználók nézete szerint a kölsönzszavak felhasználása a nyelvi viszony természetes következménye, és a kölsönzelemek szerves egységét képezik a nyelvi rendszerüknek. A válaszadók közül csekély számban viszonyultak negatívan ehhez a fenoménhez. Bár a kölsönzszók igénybevétele a hétköznapi interakciók során többnyire nem tudatos, hanem ösztönszerű, kommunikációs célkitűzést szolgáló technika– amely ugyanakkor lehet tudatos választás is –, a nyelvhasználati attitűdökre vonatkozó direkt kérdések esetén a közlők számos hasonlattal és eltérő okkal tudják igazolni nyelvi döntéseiket.

1.2.6. Betekintés a kárpátaljai magyar nyelvű oktatás múltjába és vívmányaiba

A magyar nyelvű oktatásnak hosszú hagyománya van Kárpátalján. Csehszlovákia és a Szovjetunió idején is működtek magyar tannyelvű iskolák. Ukrajna függetlensége után is lehetőség nyílt a magyar oktatásra: 97 iskola működött, mintegy 16 ezer diákkal.

A felsőbb szinteken egyre többen tanulnak ukránul, részben saját döntésből, részben kényszerből. A szláv nyelvűek előnyt élveztek a Szovjetunióban. Kutatások szerint az ukránok iskolázottsági mutatói jobbakként, mint a magyaroké (Csernicskó, 2020).

Az 1951–1952-es tanévben először fordult elő, hogy a hétosztályos magyar iskolák száma (55) meghaladta az elemi iskolákét (46). A tízosztályos, magyar tannyelvű középiskolai oktatás 1953-ban indult el négy magyarlakta településen, miután kárpátaljai

magyar értelmiségiek Moszkvánál kérelmezték az anyanyelvű oktatás kiterjesztését. A következő évben a magyar középiskolák száma kilencre emelkedett.

A magyar iskolákban tanuló diákok gyenge orosz nyelvtudására hivatkozva a legnagyobb magyar iskolákban orosz és ukrán nyelvű párhuzamos osztályokat indítottak. Ez a gyakorlat nem volt új, hiszen a két világháború között a csehszlovák hatóságok is alkalmazták hasonló módon a színmagyar települések iskoláiban.

Az anyanyelvi oktatás fejlődése szempontjából nagy jelentőségű volt, hogy 1963-ban az Ungvári Állami Egyetemen (UÁE) megalakult a magyar filológiai tanszék. Ez nemcsak szakképzett magyartanárokat biztosított az iskolák számára, hanem a kárpátaljai magyar értelmiség képzésének is egyik központjává vált. A többség számára azonban akadályt jelentett a kötelező orosz vagy ukrán nyelvű írásbeli egyetemi felvételi, amely komoly hátrányt okozott a magyar diákoknak.

Az egyetemre való magyar nyelvű felvételizést, csak 1973-ban engedélyezték. Még abban az évben körülbelül 130 magyar végzős jutott be az egyetem különböző szakjaira, az intézmény pedig számukra egyéves orosz nyelvi felzárkóztató képzést indított. Ennek köszönhetően jelentősen nőtt a kárpátaljai magyar diplomások száma, ami hozzájárult a magyar értelmiség megerősödéséhez.

A magyar iskolákban az egyik legnagyobb, máig fennálló problémát az ukrán nyelv oktatása jelenti. Hosszú ideig, mintegy tizenöt évig nem állt rendelkezésre megfelelő tanterv, tankönyv vagy elegendő számú, képzett tanár, és ez a helyzet a mai napig nem oldódott meg teljesen. Jelenleg körülbelül száz magyar tannyelvű iskola működik, több mint 16 ezer tanulóval.

Jelentős előrelépést jelentett, hogy 1993-ban megnyílt a Nagyberegi Református Líceum, amelyet később további öt egyházi középiskola követett – három református, valamint egy-egy római katolikus és görögkatolikus intézmény. Ezek az iskolák mára a magyar oktatás meghatározó intézményeivé váltak, végzőseik több mint 90 százaléka tanulmányait felsőoktatási intézményekben folytatja, Ukrajnában vagy Magyarországon.

A kárpátaljai magyarság egyik legnagyobb oktatási vívmánya volt, hogy 1994-ben Beregszászon megalakult a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola – egy nem állami, magyar nyelvű felsőoktatási intézmény –, amely azóta a térség tudományos, szellemi és kulturális központjává nőtte ki magát. Ezzel teljessé vált a magyar nyelvű oktatás intézményrendszere Kárpátalján: az óvodától kezdve egészen a felsőoktatásig biztosított az anyanyelven való tanulás lehetősége. (kmf.uz.ua, 2020)

Az ukrainai oktatási rendszer 11 évfolyamból áll, valamint három szintre tagolódik. Az első szakasz az alsó tagozat, 1.-től 4.-ik osztályig, mely hatéves kortól kötelező. Ezt követi a második szint, a felső tagozat (5–9. osztály), majd a harmadik szintet a középiskola (10–11. osztály) alkotja.

Az iskolák különböző típusok szerint működnek: vannak kizárólag alsó tagozatos, vagyis elemi iskola, továbbá általános és középiskola fokozatú intézmények. Azonban vannak, ahol csak 10-11. osztály van ezek a líceumok, illetve a 5-11. osztályos oktatás, melyek a gimnázium bilétát viselik.

A magyar nyelv oktatására külön tantervek készülnek. Ezeket a tanterveket, valamint a hozzájuk tartozó tankönyveket és segédanyagokat az ukrán Oktatási Minisztérium hagyja jóvá. Az iskolák kizárólag a hivatalosan engedélyezett kiadványokat használhatják a tanórák során (Beregszászi–Csernicskó 1996).

1.2.7. A kárpátaljai magyarok nyelvhasználatáról az iskolákban. Az additív anyanyelv-oktatás helyénvalósága.

A kárpátaljai magyar ajkú emberek számos viszontagságon mentek át. Mondhatnánk azt is, hogy az élet nem kímélte őket. Az, hogy a környezeti tényezők, a számos változások hogyan alakították az évek során a magyar nyelv oktatását, Beregszászi Anikó és Dudics Katalin által írt, "*HUSZONKETTŐ*" című kötet tökéletesen összefoglalja. A kötetben a leginkább az additív anyanyelv-oktatás helyénvalóságát több szempontból vizsgálják és leírják, annak sorsát. Az, hogy hogyan harcoltak és végül érték el mindazt, ami a kárpátaljai nyelvhasználatot érinti.

A szemléletváltás nagyban közrejátszik abban, hogy a diákok szabadon és magabiztosan használják a nyelvet, azonban megtudják különböztetni, hogy különböző helyzetekben, melyik megnyilvánulási forma helyénvaló, azaz ismerniük kell a standart nyelvi változatot azonban nem szabad elnyomni a nyelvjárási elemeket sem. Tehát az eddigi szubtraktív tantervek helyett az additív szemléletet alkalmazzák az iskolákban (Beregszászi 2002, Márku 2003, Beregszászi–Csernicskó 2007a, Beregszászi–Dudics 2023).

A tantárgy-pedagógiai szemléletváltás csak alaposan megtervezett, tudatos oktatási stratégiai döntések révén valósítható meg. Ennek átgondolása a következő négy kérdés mentén történhet: "*Milyen volt eddig?*"; "*Miért van szükség a változtatásra?*"; "*Hogyan valósítható meg a változás?*"; "*Milyen legyen a jövőbeni irány?*"

Beregszászi Anikó és Dudics Katalin a következő szempontokat emelik ki. Az, hogy az anyanyelvi oktatás „elfajult” az alábbiaknak köszönhető:

- „– a felcserélő szemlélet dominanciája az anyanyelv oktatásában,*
- az egynormájú nyelvi eszmény követése,*
- a kétnyelvűség nyelvi hatásainak és következményeinek negatív megítélése, megbélyegzése,*
- a nyelvjárások és nyelvjárási jelenségek negatív megítélése, megbélyegzése,*
- a nyelv valós használati lehetőségeit figyelmen kívül hagyó grammatika-központú oktatás”*

(Beregszászi–Dudics 2023)

Az, hogy miként valósulhat meg a szemléleti a reform, az, hogy mi helyett, mit akarunk a következőképpen írták le:

- „– az anyanyelvi otthonosságérzet kialakítását,*
- felcserélő helyett hozzáadó szemlélet alkalmazását,*
- egynormájúság helyett a nyelvi változatosság tényére építő tantárgy-pedagógiai stratégiát,*
- a kárpátaljai magyar nyelvhasználat valós lehetőségeinek és elemeinek a figyelembevételét az oktatás során,*
- a kétnyelvűségnek és összes nyelvi velejárójának, mint természetes állapotnak az elfogadását és megjelenítését az oktatásban,*
- hozzáadó szemlélet alkalmazását a nyelvi jelenségek megítélésében,*
- a valós élethelyzetekben hasznosítható nyelvi tudás közvetítését kommunikációközpontú oktatás segítségével.”*

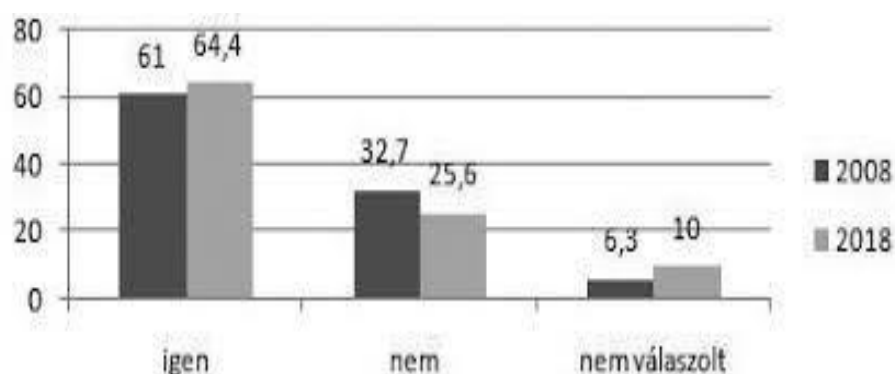
(Beregszászi–Dudics 2023)

Az iskolai anyanyelvi nevelés egyik rendkívül fontos feladata, hogy a tanulókat előkészítse mindazon esetleges kihívások kezelésére és megoldására, melyekkel mind az iskolai, mind a szociális élet színterein részesülhetnek. Ennek eredményei nagyban azon múlnak, hogy a nyelvi nevelés milyen szemléleti keretben és milyen tudományos kutatási eredmények figyelembevételével valósul meg.

A kárpátaljai magyar anyanyelvű oktatás céljai között preferált helyet kell kapnia annak, hogy a tanítás additív szemléletben történjen. Ez azt jelenti, hogy a tanulók megtanulják mind a standard nyelvváltozatot és annak használati területeit, mind a helyi nyelvjárási sajátosságok szerepét is (Beregszászi–Csernicskó, 2007b).

Véleményem szerint, az iskolai anyanyelvi nevelés egyik fontos feladata, hogy felkészítse a tanulókat a nyelvi kihívások megoldására, kezelésére, amelyekkel akár az iskolában, akár az iskolán kívüli életben találkozhatnak, ezért az a következtetésem, hogy nem mindegy, hogy milyen szemléletben teszi. Úgy vélem, hogy a megemlített additív szemlélet alkalmazásával a diákok eredeti nyelvi változata nem sérül, hanem ehhez hozzá adódik a sztenderd változat, így a gyerek repertoárja bővül.

Az említett kötetben a következő ábra van, mely jól alátámasztja, hogy nem csak én gondolkodom így a nyelvjárási elemek megtartásának fontosságairól:

5. ábra: Sajnálád, ha kivesznének a nyelvjárások?

(Forrás: Beregszászi–Dudics 2023)

II. A NAGYBEREGI KISTÉRSÉGRŐL: A KUTATÓPONTOK JELLEMZŐI.

2.1 A kistérség létrejötte

A Nagyberegi Kistérség 2020-ban jött létre, s a kezdeti nehézségek ellenére, máig öt települést, név szerint: Nagybereget, Beregújfalut, Alsó- és Felsőremetét, valamint Kovásztót foglal magában élén Urszta János polgármesterrel.

2.2 Nagybereg története

*„Nagyon régen volt egy falu,
hol nem éltek hamis emberek,
hol megemelték a kalapot,
tudták, mi a tisztesség és becsület.”*

- Piroschka Iréne Geng *“Szülőfalum”*

6. ábra: Nagybereg Beregszász-felőli

Forrás: Saját készítésű fotó.

Számomra legkedvesebb falu a Kárpátok alatt, a Borzsa folyó jobbjának partján: Nagybereg, a kistérség központja. A falu első írásos feljegyzése, a 12.századból való, ahol még "*BEREGU*" néven említik, okleveleken. Nevének eredetét a magyar "berek" főnévből következtetik.

A település az Árpád-korban központja volt a beregi királyi erdőuradalomnak. A falu a tatárjárás idején (1241) teljesen elpusztult, de később IV. Béla várat és palotát épített, a megtette vármegyeszékhelyé a települést. Ettől kezdve nevezték Borsova vármegyét Beregnek. Ám később a 14. század folyamán, helyét Munkács veszi át, s innentől kezdve (1397) mezővárosként említik. Az 1400-as évektől Korjatovics Tódor majd Brankovics György birtokában került, majd a 16. századtól a királyi család fennhatósága alá sorolták, legvégül pedig a nagynevű gróf Schönborn család kapta meg.

7. ábra: Nagyberegi Református Templom

Forrás: Saját készítésű fotó.

Nagybereg lakosainak vallási hovatartozása magasan a református felekezethez kapcsolható. A nagyberegi református templom épülete már 1335-ben állt, bár nem a mai pompájában. A templom kezdetben a katolikus egyházé volt, viszont 1554-ben az egyházi reformációt követően református vallás lett a helyileg általános vallás. A templomot 1657-ben teljesen elpusztították a lengyelek egy hadjáratban, ám 1670-ben újraépítették.

Nagybereg temploma híres volt famennyezetéről, mellyel 1743-ban egészítették ki. A templom tornyát 1824-ben építették hozzá, majd 1869-ben.

8. ábra: Nagyberegi Dobrai Péter Középiskola.

Forrás: Saját készítésű fotó.

Nagyberegben 1953-ban nyitotta meg kapuit a középiskola, mely az addig működő magyar tannyelvű hétosztályos iskola utódintézménye. 1979-ben a Nemzetközi Gyermekév alkalmából a helyi Lenin kolhoz új iskolaépületet építtetett (Szamborovszky, 2024).

9. ábra: Nagyberegi szőttes ismert mintázata

Forrás: karpataljainepfoiskola.hu (2024)

Az iskolában szövő szaktanterem működik (9. ábra), mely Ukrajnában egyedülálló, s az oktatás keretein belül valósul meg. 2000-től az iskolában teremkerékpár oktatása indul, melynek nagy sikerei vannak, hiszen az iskola képviseli Ukrainát mai napig. Az oktatást az iskola igazgatója, Géczi Tihamér és felesége Géczi-Terescsuk Natália végzi.

A település középiskolája mellett a református hithez való ragaszkodásból eredően 1993-ban a faluban református líceumot hoztak létre. A kezdeti nehézségek ellenére, a líceum ma is várja diákjait. Az iskolának saját kollégiuma van, ám ez kezdetben nehéz volt, így eleinte a falu lakosai adtak otthont az itt tanuló diákoknak. A líceum eleinte csak a 9. osztályt befejező diákok számára nyitotta meg kapuit, azonban 2014. óta a 7. osztályt befejeztével is jelentkezhetnek a diákok. A rendszer folyamatos fejlődésének köszönhetően 2021 után már a kisdíákok is (5.osztálytól) is részt vehetnek a felvételikent és nevelkedhetnek a líceum falai között.

A hitbéli nevelés mellett az iskola fő profilja, hogy diákjait az anyaországi érettségire kellőképen felkészíti, így a diákok majd 90%-a Magyarország legszínvonalasabb egyetemein folytatja tanulmányait.

10. ábra: A Nagyberegi Református Líceum főépülete és kollégiuma
(Forrás: Makó András)

2.3. Beregújfalu története

A *bereg vége*- emlegetik sokszor, a Borzsa-parti települést. Beregújfalu Nagybereg szomszéd települése és egyben a magyar nyelvterület egyik „végállomása”. A települést elhagyva már csak ruszin és ukrán többségű falvakkal találkozunk.

A falu lakossága (2001-es adatok szerint) 2000 fő, melynek 75%-a magyarnak vallja magát, 16%-a ukránnak, mely egyének közül csupán néhányan nem tudnak magyarul. A településen élő cigányok nyelvhasználata inkább kétnyelvűnek, mintsem magyarnak mondható. Beregújfaluról elsőként 1378-ban szólnak a krónikák. Ekkor a falu a munkácsi uradalomhoz tartozott. 1566-ban a tatár járás idején a falu is áldozatul esett, így a település felégett és lakóinak nagy részét elhurcolták. 1726-tól a Schönbornok keze alá került, illetve annak bérlőinek a keze alá. A fejedelem, II. Rákóczi Ferenc örömet vadászott itt- mondják a krónikák írói.

A település az 1500-as évek végén tért át a református hitre. Templomukat, mely ma is áll 1829-ben építették, melyet 1879-ben fejeztek be (Forrás: karpataljaturizmus.info)

11. ábra: Beregújfalui Református Templom

Forrás: Saját készítésű fotó

A falu egyetlen iskolája, magyar tannyelvű, általános iskola. Jelenleg 1.-8. osztályig folyik az oktatás. Közel 210 diákot és 16 pedagógust foglalkoztat.

12. ábra: Beregújfalui Gimnázium

Forrás: Saját készítésű fotó.

2.4. Alsó- és Felsőremete története

A Borzsa folyó partján, Beregszásztól mintegy 16 kilométerre található a közigazgatás szempontjából egyként említett Remete, a nagyberegai kistérség egyik falva. A falu(k) lakossága mindössze 1300 fő (Alsóremete 850 lélek, Felsőremete 450 lélekszám).

13. ábra: Alsóremete határában található tábla

Forrás: uzhorod.net (2020)

14. ábra: Nagy Szent Vazil görögkatolikus plébánia, Felsőremete.

Forrás: Греко-католицька парафія Святого Василя Великого с. Верхні Ремети, 2022.

A falu különösen ismert érdekes történelméről, mely a Szent Pál-rend kolostorához kötődik, amely az egyetlen magyar eredetű katolikus rend. A rendet még az 1263-as években alapították, melyből 4 kolostor régióinkban volt. Ezek közül az egyik, Alsóremetén épült. Az épületet 1566-ban a törökök elpusztították, s később pedig a kolostor körül kialakult települést Báthory csapatai kifosztották. A kolostor végül a 17. század elején megszűnt létezni.

A település lakói megőrizték a kolostor maradványait, s ma már a falu temploma épült meg. Az építmény számos újtáson, viszontagságon átesett az évek során, a második világháború idején betiltott görögkatolikus vallás után, az ortodox hitre tértek át a falu lakói s máig ezt a hitet gyakorolják.

Felsőremete régebbi nevén Grabka néven volt feljegyezve. A települést a 14-15. században elpusztították a tatárok, majd a 18. században a Schönborn család keze alá került. A faluban található egy érdekes, fából készült harangtorony haranggal, amelyet a 20. század elején építettek. A helyi lakosok szerint a múltban, mivel nem volt templom a faluban, ezt az építményt a lakosok vallási ünnepekre használták. Viszonylag nemrégiben egy kis helyi görögkatolikus közösség plébániát alapított Verhni Remetyben, és felépített egy Nagy Szent Vazul tiszteletére szentelt templomot, melyet 2005-ben szenteltek fel.

A települések önálló iskolával nem rendelkeznek, így a bázisiskolába, a Nagyberegi Dobrai Péter Középiskolába járnak a gyerekek, illetve a többi környező falvakban tanulnak. A települések turisztikai szempontból sosem voltak fejlettek, a közlekedés is bajos, s talán a leghíresebb a rossz útviszonyokról.

III. A NAGYBEREGI KISTÉRSÉG TELEPÜLÉSEINEK NYELVHASZNÁLATÁT ÉRINTŐ KUTATÁSOKRÓL

3.1. Kutatások a nyelvi tájképről

A Nagyberegi Kistérség öt településének etnika összetétele színes. Korábban végezett gyűjtések csupán Nagyberegről és Beregújfaluról lelhetőek fel. Alsó- és Felsőremete, valamint Kovászó településeken a magyar lakosok száma csekély, csupán 20 fő alatti.

Ezen okoknál fogva dolgozatomban három fő gyűjtést analízál. Jómagam 2023-ban gyűjtöttem adatokat a Nagyberegi kistérség két településén: Nagyberegen és Beregújfalun, illetve a Beregszászi kistérséghez tartozó falu (Badaló) magyar ajkú egyéneinek nyelvhasználati sajátosságait is vizsgáltam (Beregi, 2023).

Korábban Puskás Veronika gyűjtött Nagyberég két iskolájának végzős diákjai körében azok nyelvhasználati jellemzőiről adatokat. Végül Dudics Katalin adatbázisát dolgozom fel, ahol 100 adatközlő válaszait dolgozom fel.

3.2. 2023-ban végzett gyűjtéseim során szerzett adatok

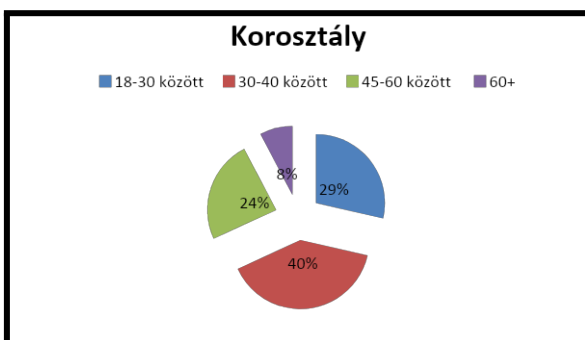
A nyelvjárási elemek jelenléte az emberek mindennapi nyelvhasználatában elkerülhetetlen. Ez teljesen természetes, mivel a magyar nyelv az idők során számos más nyelvvel került kapcsolatba, melyek hatást gyakoroltak rá.

Kutatásom kitért a régió magyar nyelvű egyéneinek nyelvhasználatára is, hiszen kommunikációnk során gyakran érnek minket negatív visszajelzések. Fontosnak tartottam azt is vizsgálni, hogy a kiválasztott, magyar többségű falvakban a fiatalabb generáció mennyire ismeri az idősebbek által használt tájszavakat. A következő fejezetekben kutatásom eredményeit ismertetem. (Beregi, 2023)

Korábbi munkám során szem előtt tartottam mindazt, amit a korábbi évek során már a szakirodalmak áttekintése alatt megismertem. Fontos volt, hogy egy átfogó képet kapjak digitális formában, mindezért az online kérdőíves felmérést választottam. Korábban a program által készített diagrammokat használtam szemléltetésképp, s jelen dolgozatban is alkalmazom ezeket.

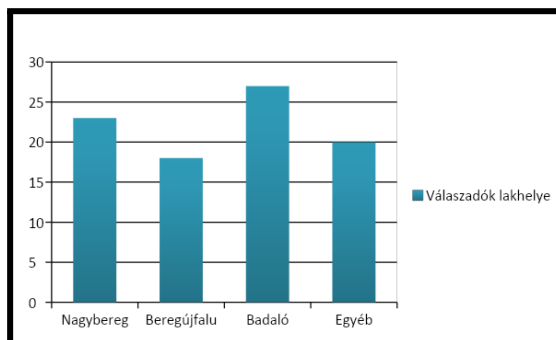
A diagrammok felvázolják a nemek feloszlását, az adatközlők korát, lakhelyét, illetve a nyelvjárási elemekhez való viszonyulásokat. A válaszok alapján a korábbi hipotéziseimbe igazolódtak.

A felmérés során 18 és 60 év közötti adatközlők válaszait vizsgáltam. A válaszadók neme, életkora és lakhelye a következő-képpen oszlott meg:

15. ábra: Válaszolók korosztálya (N=91).

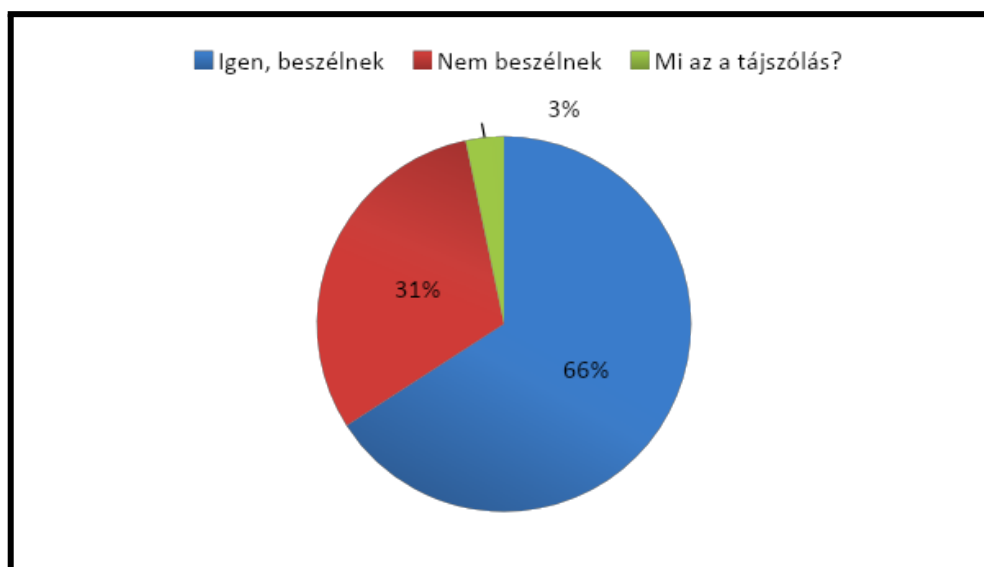
Forrás: Saját szerkesztés a kérdőívre érkezett válaszok alapján. (Beregi, 2023)

16. ábra: Válaszadók származása (N=88).

Forrás: Saját szerkesztés a kérdőívre érkezett válaszok alapján. (Beregi, 2023)

A válaszadók nemi eloszlása a következő volt: 78% nő, 22% férfi. Életkori megoszlások: 18-30 közötti, 40% 30-40 közötti, 24% 45-60 közötti és 7% 60 feletti életkorú személy. Mindezek mellett megemlítendő, hogy a gyűjtés során a Beregújfalui adatközlők száma jóval kisebb, mint a nagyberegieké (Beregi, 2023).

17. ábra: Válaszok a kérdésre "Beszélnek-e ezen a településen tájszólásban?" (N=91).

Forrás: Saját szerkesztés a kérdőívre érkezett válaszok alapján.

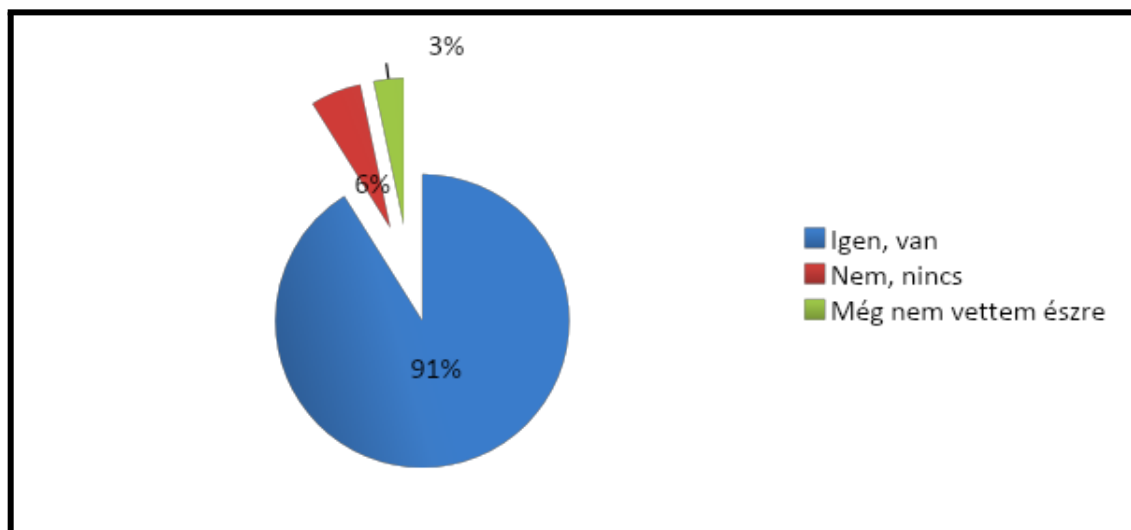
2023-ban írt dolgozatom, ahogy azt fentebb említettem, kitért az adatközlők nyelvjárási sajátosságairól és azokról való vélekedésükre is. Legelső kérdésként a

következőt tettem fel: „*Beszélnék-e ezen a településen tájszólásban?*” Az adatközlők a következő válaszokat adták: „*Igen, beszélek*” illetve „*Nem beszélek*”. Ezen válaszok mellett fel volt még lehetőségként tüntetve a „*Mi az a tájszólás?*”, azonban ezt a választ nem válaszolta sem nagyberegai sem beregújfalui adatközlő.

Ezekből az adatokból következtetésként levonhatjuk, hogy az adatközlők zöme tudatába van annak, hogy szülőfalujában használnak az adott tájegységekre jellemző szavakat. Vannak azonban, akik úgy vélik, hogy ők nem használnak ilyen kifejezéseket. Ebből kiindulva a következő kérdés ez volt: „*Tetszik-e Önnek az adott település nyelvhasználata?*” Három lehetőség közül: „*Igen*”, „*Nem*”, „*Talán*”, 97,8%- a az *Igen*-re szavazott, míg a maradék 2,2% a *Talán*-t jelölte meg (Beregi, 2023). Ez a hipotéziseimet bőven felülmúlta, hiszen sokan a 21. század emberei közül szégyenkeznek nyelvhasználatuk miatt.

A kérdéseimre kapott válaszok alapján kirajzolódott egy korosztálybeli különbség: az idősebbek nyelvhasználatról való vélekedése sokkal pozitívabb, mint a fiataloké, hiszen a fiatal korosztályt jóval több külső hatás éri. Gondolok itt az internet nyelvére, melyből kifolyólag ők sokkal kevésbé használják már a nyelvjárási elemeket, s ezért lassacskán pedig kezd eltűnni.

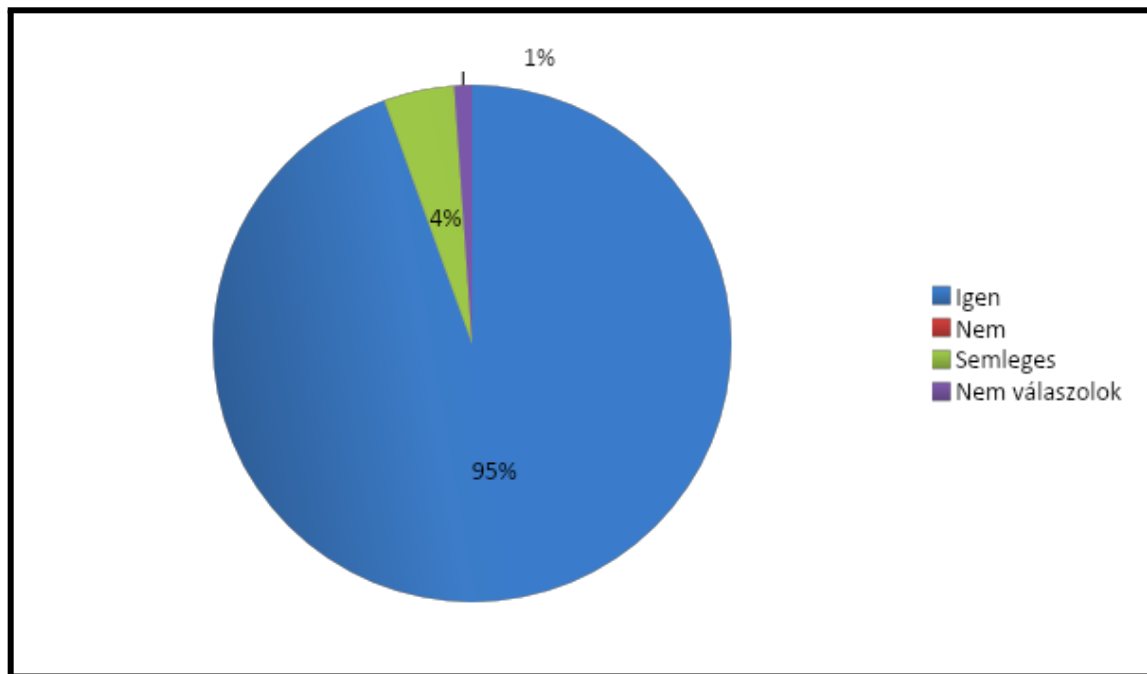
Az adatközlők is hasonlóképpen vélekedtem ezekről a tézisekről. A következő kérdést tettem fel nekik: „*Van-e különbség az adott településen az idősebb és a fiatalabb korosztály beszéde között?*” A válaszok aránya a következőkép alakult:

18. ábra: „*Van-e különbség az adott településen az idősebb és a fiatalabb korosztály beszéde között?*” (N=90).

Forrás: Beregi, 2023.

Kérdés szüli a kérdést, hiszen úgy véltem, hogy tudatában vannak annak, hogy bár sokan nem használnak beszédük során ilyen elemeket, mégis sajnálnák, ha kihalnának. A döntő többség az alábbi kérdésre: „*Sajnálná, ha megszűnne településének beszéd módja?*” a következőt válaszolta:

19. ábra. „*Sajnálná, ha megszűnne településének beszéd módja?*” (N=90).

Forrás: Beregi, 2023.

A következők vonhatók le a fenti diagram alapján: a fiatal adatközlők is sajnálnák, ha ezek az „örökségül” kapott szavak, kifejezések elvesznének. Hiába van hatással a fiatalabb korosztályra a környezetük (gondolok itt az életvitelszerűen Magyarországon élő egyénekre) nyelvhasználat, illetve a beszédük miatt történő megítélések miatt kapott negatív visszajelzések, mégis valami miatt úgy vélik, hogy ezek a nyelvi elemek helyénvalóak a mindennapi beszéd során.

Az élet különböző színterein (étteremben, hivatalban, iskolában, barátokkal stb...) máshogyan beszélünk, használjunk szókincsünket. A kérdőíves felmérés során az adatközlőket arról is megkérdeztem, hogy ők hogyan beszélnek ezeken a helyeken. A kérdés a következő volt: „*Ugyanúgy beszél hivatalos helyeken, mint családja/barátai körében?*” A válaszadók 64% a „nem” válaszlehetőséget jelölte meg.

A magyar nyelv az egyik legszínesebb, főleg azon oknál fogva, hogy az 1920-as történések után a Magyarországtól elszakadt területek más országokhoz kerültek. Kárpátalja ma már Ukrajna részeként említhető. A sokszínűség itt is jelen van, s ahogyan

már korábban említettem a nemzetek „keveredése” elkerülhetetlen volt. S ebből kifolyólag sok-sok kölcsönszó „meghonosodott” a kárpátaljai magyarok szóhasználatában. Valóban fontos ezekről beszélnünk, azonban még fontosabb azokat az elemeket megemlítenünk, amelyek nyelvjárás régióként eltérőek. S nem csak régióként hanem falvaként sok szó máshogy használatos. (Példaként a „sárgarépa” szót hoznám fel, melyet a nagybereg-i lakosok: „murkónak”, addig a beregújfalui lakosok „muroknak” neveznek).

Kárpátalja a magyar nyelvjárási régiók közül az észak-keleti régióhoz tartozik, azonban a palóc nyelvjárás elemei is fellelhetők, leginkább Nagydobrony és térségében. Erre vonatkozólag a következőt kérdeztem a gyűjtésem során: *“Hallott-e már olyan magyar szavakat melyeket más településeken máshogyan használtak? Ha igen: melyek voltak ezek a szavak?”*

Válaszul az alábbiak érkeztek, néhány példát emelnék ki belőle:

“Lábtó,kredenc,vizeslóc”

“Lóca,tengeri,vót,máma,kasita”

“Láptó-létra”

“Igen”

“Létra=lajtorja; murkó=murok”

“Lóca-pad, sürgönyfa-villanypózna, kattogó-papucs,tacska-furik, vider-vödör, mag-mog.”

“krumpli-pityóka-kolompérú”

“Tengeri - málé,”

“Spájz, retoja, tengeri, findzsa”

“Krumpli, tengeri, lètra ...”

“Tengeri nálunk, máshol kukorica vagy málé”

“lóc, szitka, májka”

“Lóca, rétolya, kosár stb.”

“Lipityánka- lapát. Szoknya-rokolya, füzet-írka. szíp _szép.”

“Óma-alma,lábitó-létra,furik-talicska,firhang-függöny,surc-kötény,findzsa-csésze,kóperta-boríték”

“A krumplis tészta (gölgödör, nyögő,sztrapacska) lapcsenga, kugli, kremzli, tócsni))”

“Kugli,csicsoka,pityóka,rétoja”

“Sánc , sürgönyfa.”

“Soralatt-jàrdànn,sürgönyfa-villanyoszlop,”

“tengeri - kukorica - málé, krumpli-burgonya, kugli-lapcsánka-krumpli palacsinta.”

“Igen, kukorica-màlè, guricska-dobòkocka”

“Zubbony(dobronyiak mondják a kapucnis felsore)”

“Rédely- máshol ezt ERESZNEK hívják”

“Kasita- máshol ez kosár”

“Seggvakarcs- nálunk ez hecsepecs”

“Dobronyba a zubbony az nálunk a kapucnis felso”

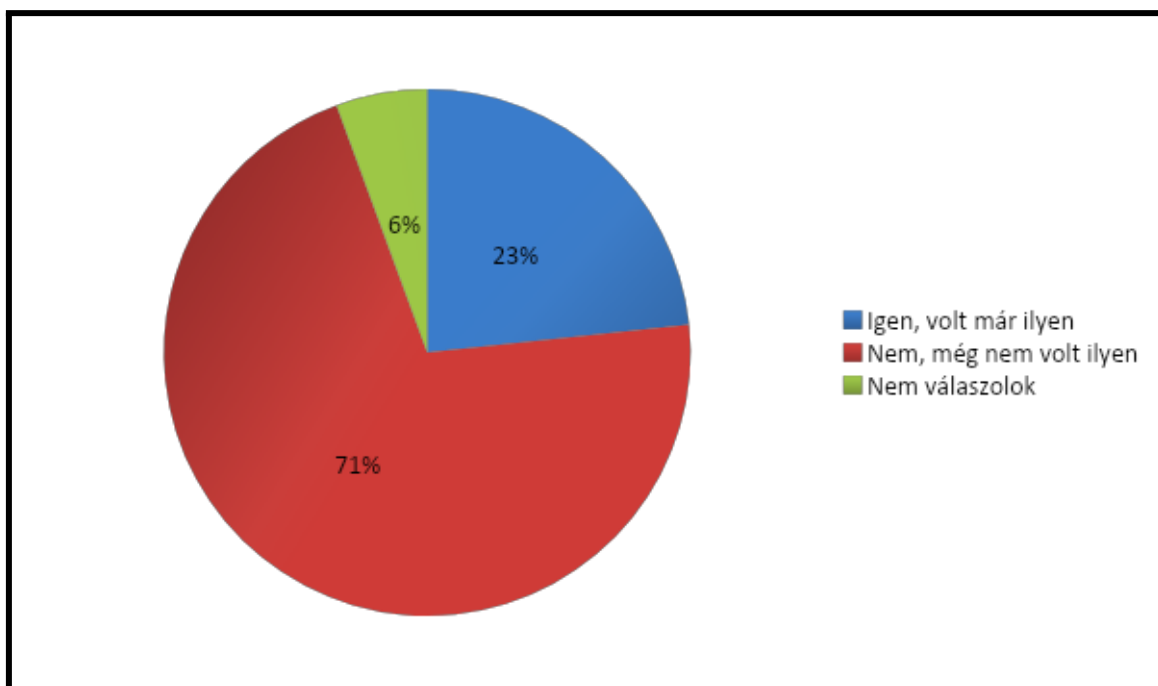
(Beregi, 2023)

Bár dolgozatomban leginkább arra voltam kíváncsi, hogy tudják-e az adatközlők, hogy mi az a nyelvjárás s felismerik-e ezeket az elemeket a beszédük során, fontosnak tartottam, hogy kitérjünk azokra a dolgokra melyeket nyelvhasználatuk miatt negatívként éltek meg. A kérdést a következő formában tettem fel:

“Érte már bármilyen negatív megjegyzés beszéd módja miatt? Hogyan kezelte ezeket?”

Pozitív dolgokként ítélem meg, hogy az adatközlők zöme, bár már ért át negatív élményt és kapott már negatív megjegyzést beszéde miatt, mégis büszkén és toleránsan magyarázta el a beszélőpartnerének. Íme egy példa: *“Igen, próbáltam diszkréten kifejezni, hogy emiatt senkit nem illik "leszólni", mivel minden településnek megvan a saját nyelvhasználata.”* (Beregi, 2023).

Ebből kifolyólag tettem a fel a kérdést, melyben arra kértem, hogy válassza ki az adatközlő, hogy volt-e már olyan helyzetben mikor szégyellte beszéd módját. A válaszok a következő arányban oszlanak meg:

20. ábra: Válaszok a kérdésre *“Volt már olyan helyzetben, mikor szégyellte beszédmodját?”*

Forrás: Saját szerkesztés a kérdőívre érkezett válaszok alapján

Bár a fenti diagramból leolvasható, hogy az adatközlőim 23%-a kapott már valamilyen negatív megjegyzést beszéde miatt, azonban a kérdőív kitöltése során a: *„Véleménye szerint van olyan település, ahol csúnyán beszélnek magyarul? Ha igen: melyik ez a település?”* - kérdésre a 48 válaszból számos ember azt írta, hogy igen, véleménye szerint van ilyen kárpátaljai település. Megemlítették: Beregrákost, Nagydobronyt, Dercent és Fornost.

A következőkben arra voltam kíváncsi, hogy mennyire ismerik a szomszédos településeken elterjedt nyelvjárási elemeket. Pozitív dologként emelem ki, hogy számos ilyen kifejezést írtam az adatközlők. Ilyenek például a: *„kolompér, málé, talicska, rípa, lajtorja, kass, kugli”* szavak is (Beregi, 2023).

Adatgyűjtésem utolsó részeként olyan négy kifejezést választottam, melyekről tudtam, hogy a legtöbb településen különböző képen mondják. A dolgozatom során, ennek a résznek, az *“Ön hogyan nevezi...?”* címet adtam, ugyan is a kérdés a következő volt: *“Hogyan nevezi meg a képen látható...?”* a képek pedig a következők voltak:

21. ábra: Tárgyak, melyek megnevezése eltérő településenként.
Forrás: Beregi, 2023.

A válaszok széles palettán mozognak, ugyanis a képen látható ételeknek, illetve terméseknek jómagam is több megnevezését tudom. Meglepő módon olvastam azonban, hogy egyes településeken a jól megszokott rövid és tömör „csalamádé” helyett „vegyes vágott” -ként nevezik meg a fenti képen látható savanyúságot.

A megfogalmazott feltevések nagymértékben megerősítést nyertek. A kitöltött kérdőívek eredménye igazolja, hogy a magyarok által lakott térségek jelentős részében a helyi nyelvjárási sajátosságok és szóhasználat napjainkban is elevenen élnek és mindennapos kommunikációs eszközként szolgálnak. A megkérdezettek közel harmada (28,6%) a fiatal felnőttek korosztályából került ki, ami rávilágít arra, hogy a fiatalság körében a nyelvjárási sajátosságok továbbra is élnek, sőt, a fiatalok büszkén ápolják és kifejezik nyelvi identitásukat. A felmérésben részt vevők között számos olyan személy

akad, aki már tapasztalt nemkívánatos megjegyzéseket nyelvi megnyilvánulásaiával összefüggésben, méghozzá leggyakrabban az eredeti ország területén. Kedvező tapasztalatom volt, hogy a jelenlévők többsége nem sértődött meg ezektől a megjegyzésektől, sőt képes volt kezelni azokat, és elmagyarázta, hogy számára ez teljesen megszokott, mivel a saját falujában is hasonlóan beszélnek.

3.3. Puskás Veronika gyűjtései a Nagyberegi Dobrai Péter és a Nagyberegi Református Líceum iskolák nyelvi tájképéről

„Nem mindegy, hogy milyen szemléletben történik az iskolai anyanyelvi nevelés, amelynek feladata az, hogy a tanulókat felkészítse arra, hogy anyanyelvüket tudatosan, helyzetnek és célnak megfelelően tudják használni.” -írja Puskás Veronika, munkája legelején (Puskás, 2015).

A 2014/2015-ös tanévben a szerző mindkét nagyberegi iskolába ellátogatott s az iskola végzőseinek körében kérdőíves felmérést végzett. A felmérésben a diákok a nyelvjáráshoz való viszonyukról számolhattak be.

Puskás Veronika munkája analizálásának végén alátámasztotta, melyet már korábban jómagam is írtam: a diákok kevésbé vannak tisztában azzal, hogy községük nyelve milyen nyelvjárási jelenségeket tartalmaz. Továbbá a válaszokból arra lehet következtetni, hogy a nyelvmegtartás szempontjából kedvezőbb attitűdökkel a Nagyberegi Református Líceum diákjai rendelkeznek.

Bár a tanórák fontos színterek lehetnek ezeknek az attitűdöknek a kialakulásában, mégis vannak még rejtett tényezők, melyek befolyásolják a tanulók nyelvi öntudatát- írja Puskás. Felhívja a figyelmet arra, hogy egy fiatal beszéde és a nyelvről, anyanyelvéről való gondolkodása miként alakul, az nagyban függ attól, hogy milyen környezetben történik a nyelvekkel való tudásszerzés, azaz: milyen az iskola nyelvi tájképe.

A fent említett okokból kiindulva, a szerző feltérképezte, megvizsgálta mindkét iskola nyelvi tájképét. A szemléltetőket, tablókat, táblákat fontosnak tartja, hiszen ez egy úgynevezett rejtett tanterv az iskola falai között.

Összesen 111 képet sikerült összegyűjtenie, melyek feliratokat és ideológiákat tartalmaznak. Egy idegenvezető segítségével körbejárta az épületeket, s alaposan kikérdezte a feliratok és képek funkcióiról, nyelvválasztásának miértjéről és az idézetválasztások okáról, céljáról. A két iskola nyelvi tájképe nagyban különbözik, ugyanis

a líceum falain csak magyar nyelven olvashatunk feliratokat. Ennek a magyarázata az, hogy a líceum nem állami fenntartóság alatt van, hanem egyházi. Ebből kifolyólag kevesebb megkötés éri az iskolát a kiírások nyelve miatt. Az iskolában bár, az ukrán nyelvű feliratok kevésbé, az angol nyelvűek annál inkább jelen vannak. Ezek a külföldről érkező vendégek számára informálisak.

A középiskolában ellenben fele-fele arányban megtalálható mind ukrán, mind magyar felirat, hiszen vannak olyan dokumentumok, hivatalos dokumentumok, melyeket az államnyelven kötelező kirakni, minden állami iskolában.

Puskás Veronika összegzésül azt emelte ki, hogy az állami iskolákkal szemben az egyházi intézményekben kevésbé kötik az állam által diktált feltételeket, tehát a szimbolikus teret abszolút a magyar nyelv uralja. A középiskolában azonban leginkább a követelményekhez igazodva nagyobb arányban vannak az ukrán nyelvű plakátok, feliratok, szemléltetők. A tanulók által készített szemléltetők többsége azonban még mindig magyar nyelvű.

3.4. A Nagyberegi kistérség lakosainak nyelvi tudatáról

Dolgozatom egyik legfőbb alapja a Dudics Katalin által készített adatbázis, melyben 100 adatközlő adatait vizsgálhattam meg és dolgozhattam fel. Az adatbázis a nyelvhasználatra és az egyének nyelvhasználatának sajátosságaira, valamint a nyelvjárási elemek megítélésére terjed ki leginkább. Mindezekon felül, a kérdőívben megjelentek azon kérdések is, melyek az adatközlők beszédének megbélyegzésére vonatkoztathatóak, valamint az mindennapi élet színterein történő kommunikáció megítélésére vonatkoznak.

Az első részben az adatközlők általános adatai kerültek megkérdezésre, majd az egyének tanulmányaira és annak nyelvére vonatkozó kérdések következtek. Ezt követően felmérték az adatközlők különböző nyelveken való tudásának szintjét és ezeknek a nyelveknek a használati gyakoriságát. A kérdőív kitért még az ukrán nyelvtudással nem rendelkező egyének mindennapi nehézségeire és a magyar nyelv személyes jelentésére.

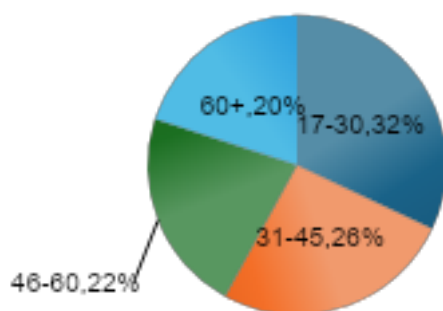
A kérdőívben megjelenik a személyes vélemény kifejtése mind a magyar nyelv szépségéről és külön a kárpátjai magyar nyelv jellemzéséről. A régiónk magyar ajkú embereit ért külső megbélyegzések és ezeknek kezelése, valamint személyes érzések vizsgálata a témát érintve.

A gyűjtésben szerepel még a nyelvjárás és szleng fogalmának ismerete, illetve a nyelvjárási elemek megítélése saját szemszögből.

Az egyének saját nyelvhasználatára is kitér. A kérdező a nyelvjárási elemek okozta frusztrációt vizsgálja melyeket különböző szintereken tapasztalhat egy tájszólásban beszélő ember. Végezetül különböző állításokkal való egyetértésüket fejezhették ki egy 1-től 5-ös skálán.

3.4.1. Általános adatok az adatközlőkről

1. Az adatközlők nemi megoszlása: 82% nő, 18% férfi. Az életkori megoszlása a következőképp alakul:

22. ábra: Életkori adatok

Forrás: saját szerkesztés.

Az adatközlők születési helyüknek kiválasztására három lehetőség közül választhattak, az eloszlásuk a következőképpen alakult:

- 76% falun lakik
- 19 % városban lakik
- 5% városi típusú településen

Az adatközlők anyanyelvük szerint a következőképp oszlanak fel: 5%-a ukrán anyanyelvűnek, 1%-a kétnyelvűnek (ukrán-magyar), 94%-a pedig magyarnak vallotta magát.

Az adatbázisban feldolgozott kérdőív 2023-ban készült, így fontos volt, az Ukrajnában kialakult politikai helyzet miatt, hogy az adatközlő jelenlegi lakóhelye hol van. Három válaszlehetőség volt, melyeknek feloszlása a következő:

23. ábra: Jelenlegi lakóhelye.

Forrás: Saját szerkesztés.

A nemzetiségi összetételük azonban már összetettebb, érdekes módon levonható az a következtetés, hogy bár többen vallják magukat ukránnak, de ezen egyének közül a magyar tekintik anyanyelvüknek, s nem az ukránt.

3.4.2. Az adatközlők tanulmányaira és annak nyelvére vonatkozó kérdések

Az adatközlők 88% magyarul végezte általános iskolai tanulmányait, 9% ukránul, 2% egyéb nyelven, 1% magyarul, ukránul. A középiskolát 84% magyarul, 13% egyéb nyelven, 1% magyarul, egyéb nyelven, 2% magyarul, ukránul.

Legmagasabb iskolai végzettségük 37%-ban középiskolai, 37%-ban pedig egyetem/főiskola. 14%-uk szakiskolai, 6% technikum és ugyanilyen arányban általános iskola.

3.4.3. Az adatközlők nyelvtudásának felmérése különböző nyelveken

A válaszadók nagy részben az ukrán és angol nyelvet jelölték meg a magyaron kívül, azonban megjelent még a válaszok között a német, illetve pár egyén az egyéb lehetőséget jelölte meg. Ezt követően az adatközlők különböző nyelvek tudásának szintjeit kellett kiválasztaniuk egy skálán. Az első erre vonatkozó kérdés:

UKRÁN NYELVTUDÁSÁNAK SZINTJE	EGYÉNEK SZÁMA
1. szint	7 fő
2. szint	26 fő
3. szint	38 fő
4. szint	17 fő
5. szint	12 fő

2. táblázat: Ukrán nyelvtudását az alábbi skálán hányasra értékelné?

Forrás: Dudics Katalin adatbázisa.

MAGYAR NYELVTUDÁSÁNAK SZINTJE	EGYÉNEK SZÁMA
1. szint	0 fő
2. szint	0 fő
3. szint	0 fő
4. szint	6 fő
5. szint	94 fő

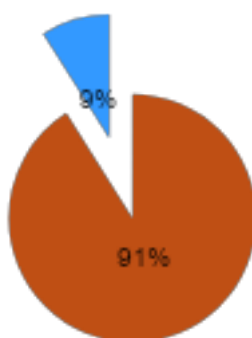
3. táblázat: Magyar nyelvtudását az alábbi skálán hányasra értékelné?

Forrás: Dudics Katalin adatbázisa.

3.4.4. Az adatközlők különböző nyelveken történő kommunikálásának gyakorisága

1. Melyik nyelvet használja gyakrabban?

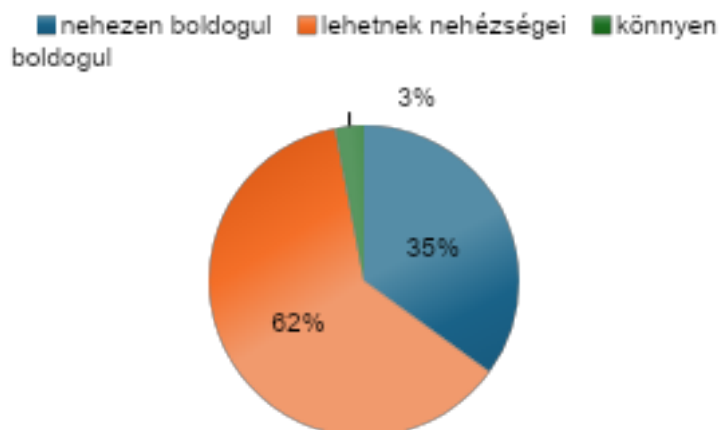
■ Magyar ■ Mindkettőt egyformán

24. ábra: Melyik nyelvet használja gyakrabban?

Forrás: Saját szerkesztés.

2. Véleménye szerint, ha valaki csak magyarul tud Kárpátalján...

25. ábra: Ha csak magyarul tud...

Forrás: Saját szerkesztés.

Az előző kérdéshez kapcsolódva a válaszadónak meg kell indokolnia, hogy miért vélekedik így ezzel kapcsolatban. Az adatközlők leginkább a nyilvános, hivatalos helyeken való megszólalást emelték ki, illetve sokuk megemlítette a „nem rég elfogadott nyelvtörvény”, melyet országszerte gyakorolni kell/kellene. Íme néhány példa a válaszok közül:

- „Sok helyen szükség van az ukrán nyelvtudásra”
- „A jelenlegi politika, azon belül is a nyelvpolitika és a kisebbségi nyelv korlátozása az oka annak, hogy lehetnek, sőt vannak is nehézségei azoknak az embereknek, akik csak magyarul beszélnek Kárpátalján”
- „Mivel Kárpátalja területi hovatartozása Ukrajna, így nem nehéz belátni, hogy a hivatalos államnyelv, melyt a közösség illetve a társadalom minden szférájában leginkább használnak ukrán, ezért aki csak magyarul beszél, nem igen tud elhelyezkedni olyan térségekben, ahol nincs, vagy nem akarnak biztosítani lehetőséget számukra.”
- „Mert Ukrajnában élünk és követelik az ukránt”
- „Jelenleg az államnyelv ismerete nélkül nehéz az ügyintézés, orvosi ellátásban való részesülés, stb.”
- „Mert sajnos sok helyen tudnak magyarul, de nem hajlandóak csak ukránul beszélni.”

3.4.5. Az adatközlők magyar nyelvhez való viszonya

1. “Mit jelent az ön számára a magyar nyelv?”

Úgy vélem, minden magyar, aki bárhol él ezen a világon és meghall egy magyar szót, a szíve örül. Hiszem, hogy ez a kárpátaljai és más szórványban élő embereknél hatványozottan így van, hiszen sok viszontagságon kellett átesnünk az évek során. A válaszok is alátámasztják ezt a gondolatot:

„A magyar az anyanyelvem, ezt használom az életem során a legtöbbször. Identitásjelző is egyben, hiszen sok mindenre rámutat (kultúra, életfelfogás, művészet iránt való érdeklődés).”

„Mivel magyar vagyok, ezért az egyéniségem fő része, ugyanakkor az öntudatom fontos alkotóeleme, valamint identitásomé is.”

„Egy darabja a lelkének! Hazaszeretetet, meg mindent az életemben!”

„Én ezzel a nyelvvel nőttem fel. Magyarnak születtem.”

A válaszok alapján rájöhettünk, hogy vannak még a világban emberek, kiknek ugyan olyan fontos a nyelv, a magyar nyelv. A magyar nyelvet tekintik a múltjuknak és gyökérüknek, valamint személyiségük és identitástudatuk alapjának.

2. *“Véleménye szerint hol beszélnek legszebben magyarul?”*

A válaszok meglepőek, s talán kicsit elfogultak is a saját nyelvezetükkel az adatközlők. A válaszok között leginkább Magyarország és Kárpátalja szerepel. Szám szerint 19 egyén szerint Magyarországon beszélik a legszebben a magyar nyelvet. Míg 61 egyén úgy véli, hogy Kárpátalján beszélik a magyart a lehető legszebben. Az adatok között azonban voltak olyan válaszok is, mint pld: *„nem tudom”, „Nincs olyan, hogy legszebben”, „Mindegy, hol, csak igényesen használják a nyelvet. Nem földrajzi kérdés.” „A Trianon döntés után elcsatolt területeken.”*

3. *“Kérem, válaszát röviden indokolja!”*

Az indokok meglepőek voltak, azonban érdekesek is. Néhány a beérkezett válaszok közül:

„A nyelvjárásoktól eltekintve, amivel azonban nincs probléma, az értelmiségiek választékosan, szépen tagolva beszélnek magyarul Kárpátalján.”

„Bármely európai országot megfigyelve levonhatjuk azt az egyszerű tényt, miszerint mindig a fővárosban a legigényeltebb a szofisztikált beszéd, és ezáltal Budapest sem kivétel, de lehet az bármely nagyváros is.”

„Minden tájegységnek megvan a saját nyelvjárása annak a szépségével együtt.”

„Szerintem ezt így nem lehet behatárolni. Helyesebben talán a városokban beszélnek, a szép az meg egy kevésbé megfogható kritériumrendszer.”

„A magyarországi falvakban, illetve Kárpátalján megjennek a különböző tájszólások, dialektusok (ennek is megvan a maga szépsége és különlegessége), míg Budapesten szépen, választékosan beszélnek a magyar nyelvet.”

3.4.6. Az adatközlők viszonya a kárpátaljai magyar ajkú emberek és anyaországi magyarok nyelvhasználatához

1. “Hogyan jellemezné a kárpátaljai magyarok beszédét?”

A legtöbben a „sokszínű” megnevezéssel illették, azonban voltak, akik egy-egy falu hagyományörzéseként, mások túlzásként és egy egyén „rákos betegként, aki eutanáziára vár” – nevezte meg a régió nyelvhasználatát. Összességében a válaszok helyénvalóak voltak és kijelenthető ezek által, hogy nem csak büszkék a nagybereg-i kistérség lakosai a nyelvhasználatukra, hanem tetszik nekik és büszkén használják azt.

2. “Hogyan jellemezné a magyarországi magyarok beszédét?”

Sokszor gondoljuk, hogy ami a gyökerektől ered az mindig csak szép lehet és helyes. Ez valójában csak egy álom. Sokszor a gyökér ágai megmásítják mindazt, amit kaptak „tápanyagként”.

A válaszadók ezekkel a válaszokkal illették és jellemezték a magyarországi magyar nyelvet:

„Néha csúnya és érthetetlen”

„Mint egy megkarcolt gyémánt, ami folyamatosan repedezik.”

„Azok kényesen, furcsán beszélnek. Nem érteni minden szavukat. A tévében is olyanokat mondanak, nem értem”

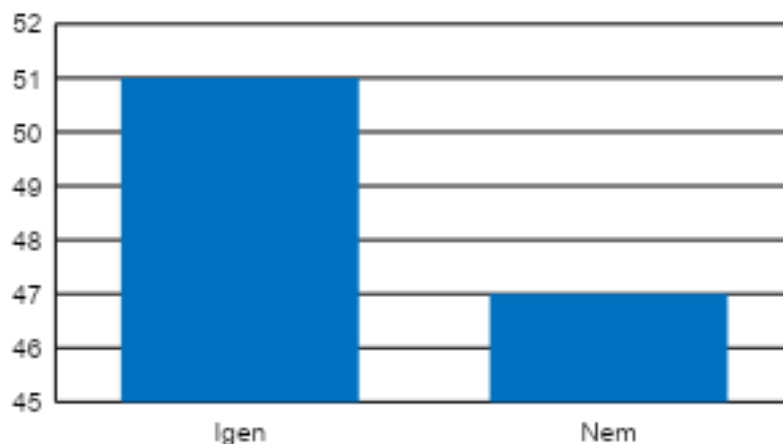
Mindezek mellett voltak, akik szépnek, kifinomultnak és „elintnek” gondolják és „túl műveltnek”.

Valószínűleg a negatív gondolatok abból erednek, hogy az adatközlők elfogultak saját magukkal és térségükkel. Levonható, hogy sajnos a politikai nézetek különbsége miatt egy ilyen „hétköznapi” kérdésben is megmutatkozik az rokonszenv.

3.4.7. „A külvilág zaja” - avagy hogyan vélekednek az adatközlők beszédéről

1. “Előfordult, hogy megdicsérték már beszéde miatt?”

A kérdésre 98 válasz érkezett, melyek a következő arányban oszlanak meg:

26. ábra: Önt dicsérték már meg...?
 Forrás: Saját szerkesztés.

2. *“Ha igen, kérem, röviden mesélje el!”*

A következő válaszokat emelném ki:

„Egy Erdélyben megrendezésre kerülő versenyen egy felvidéki lány megdicsérte a kárpátaljaiakat, hogy milyen tisztán és érthetően beszélnek.”

„Egy budapesti munkatársam beszélgetés közben dicsért meg, összehasonlítva az enyém és a szomszéd faluból származó (Nevetlenfalu) hölgy beszédét, aki szintén a munkatársunk volt. Az enyémet szebbnek vélte, mert kevesebb tájszót használok, mint a szomszéd faluból származó hölgy.”

“Ukrán létre elég jól beszélsz magyarul” - anyaországi magyartól származó”

„Anyaországi magyarok, hogy ”milyen szépen beszélsz magyarul, hogy tanultál meg „ukrán”lètedre.”

Az utóbbi két válaszra hívnám fel a figyelmet- sokszor (jómagam is) szembesülünk olyan esetekkel, mikor egy anyaországi egyén meglepően néz ránk és teszi fel nekünk a kérdést: „Te hogy-hogy tudsz magyarul beszélni”. Sajnálatos dolognak gondolom, hogy a Trianont követően sokan azt gondolják, hogy a szórványban élő magyar gyökerekkel rendelkező emberek nem tudnak magyarul.

Személyes példaként, tanári pályám kezdetén, mikor a diákjaimnak bemutatkoztam, a legtöbben értetlenül álltak és tették fel a kérdést, hogy: *„Tanár nő ön miért magyarul beszél, ha Ukrajnából jött?”*

Nyilván számunkra ez furcsa, számukra pedig még inkább. De úgy vélem az adatközlők és sokan mások talán ilyenkor a legbüszkébbek nyelvi attitűdjeikre és hovatartozásukra.

3. *“Előfordult, hogy kellemetlen élmény érte, esetleg kijavították beszéde miatt?”*

Az érmének két oldala van. S ahogy az előző kérdésben a pozitív élményekre tértünk ki, úgy most a tájszólásuk miatt átélt negatív megjegyzések kerülnek előtérbe. A kérdésre 99 válasz érkezett, melyből közel válaszadók felének volt része már negatív megítélésben. Szám szerint: 44 fő. A fennmaradó 55 egyén a „nem” lehetőséget választotta.

4. *“Ha igen, kérem, röviden mesélje el!”*

Az adatközlők lehetőséget kaptak arra is, hogy elmeséljék ezeket hogyan élték meg és milyenek voltak ezek az atrocitások. Íme néhány válasz:

„Egy vers szavalása közben finoman jelezte a tanárom, hogy furcsán mondom az "ó" betűt.”

„A nyóc és a vót szavak miatt gyakran megszóltak korábban, azonban ma nem igazán használom őket társaságban, inkább csak otthon a családi körben.”

„Anyaországban fordult elő, végződések használatakor.”

„Számtalán Budapest, csak most baráti körben voltam. Vacsora közben egy férfi megkérdezte, hogy elveheti-e a velem szemben lévő üres széket, amire én azt válaszoltam neki, hogy kellesz. Mivel még vártunk valakire és neki tartottuk fenn a helyet. A kellemetlen az az volt benne, hogy háromszor is elmondtam ezt, ő pedig nem úgy értette, ahogyan én. A kellemetlen pillanatot pedig a barátnőm mondata zárta, hogy nem kellesz, hanem kelleni fog, s hogy ezt magyar szakosként tudnom kell”

Az kérdésre választ adók között számos olyan egyén volt, ahol Magyarországon történt eseményt írtak le.

A legszembeütőbbnek mégis a fenti példákat emelném ki. A válaszok között egy súlyos „hiba” lapul meg, mégpedig az additív szemlélet hiánya. Sajnos de a kárpátaljai oktatásban résztvevő pedagógusok zöme még máig, a számtalan törekvés után (Beregszászi, 2020) és a tankönyvek „átalakítása” után még mindig jelen van a konzervatív szemlélet. A főiskola tanárai számos ilyen tanulmányt és kiadványt tettek már közre, melyekben a hozzáadó nyelvtan tanítására hívják fel a figyelmet. Véleményem szerint mai

napig nem tudják a pedagógusok ezt a szemlélet váltást magukévá tenni, mivel a rengetek külső megjegyzés miatt a tanár (csak úgy, mint a diák) fél szabadon használni a tájszólási elemeket beszéde során. Valamint látható, hogy az oktatás során fontos megtanítanunk a gyermekek számára a standart és tájszólási megfelelőket és helyénvaló kifejezéseket.

5. *“Ismer olyan szavakat, fordulatokat, amiket nálunk másképp mondanak, mint Magyarországon?”*

A fenti kérdés ismét az anyaország területén beszélt nyelvhasználatra vonatkozik. Az adatközlők 100%-a válaszolt a feltett kérdésre. A válaszadók mintegy 80%-a igennel válaszolt. A következő kérdésben nézzük meg melyek ezek a szavak:

6. *“Kérem, ha előző válaszként az igent jelölte, soroljon néhány példát!”*

A válaszadók ezeket a szavakat/kifejezéseket írták legtöbbször:

Kárpátalján	Magyarországon
furik	talicska
bulocska	zsömle
tejfel	tejföl
„máma”	ma
„menc valahova”	méggy valahova
vider	vödör
kremzli/lapcsánka	tócsnyi
remont	felújítás
csengetni valakinek	felhívni valakit
balkon	erkély
húr	damil
szamóca	eper
locsoló	öntözőkanna
paszuly	bab
grecska	hajdina

4. táblázat: Szláv kölcsönszavak és azok magyar megfelelője.

Forrás: Saját szerkesztés.

7. *“Saját települése magyar beszéde...”*

Az adatközlők az itt felsorolt lehetőségek közül jelölhették válaszukat:

- szép
- csúnya
- olyan, mint a környező településeké
- olyan, mint bármelyik magyar településé

A következő arányban érkeztek a válaszok:

27. ábra: Saját településének beszéde.

Forrás: Saját szerkesztés.

8. *“Kérem, röviden indokolja előző választát!”*

Az alábbi válaszok érkeztek:

„Az anyanyelvi nyelvhasználat nem szép vagy csúnya.”

„Természetesen itt is az érzelmi kötődés miatt gondolom azt, hogy településem magyar beszéde szép, de egyébként a többi település magyar beszédét sem tartom csúnyának, csak másnak.”

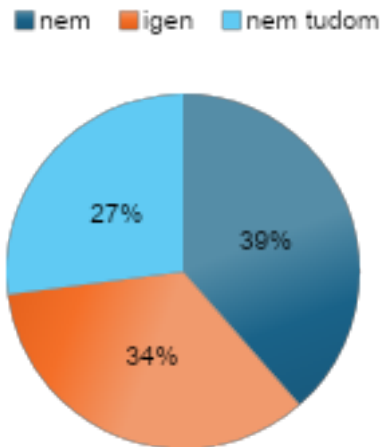
„Nem mindig tetszik, mert folyamatosan kölcsönszavakkal helyettesítik a szép magyar szavakat.”

„Cigányosan beszélnek”

„Közel van Beregszász, ahol tájszólás nélkül beszélnek.”

„Nem érzékelek jelentősebb különbségeket”

9. *“Az ön településén (lakóhelyén) beszélnek valamilyen nyelvjárást?”*

28. ábra: Az ön településén beszélnek valamilyen nyelvjárást?
Forrás: Saját szerkesztés.

10. *“Ha igen, hogyan jellemezné ezt a nyelvváltozatot?”*

Néhány figyelemfelkeltő válasz:

„Beszélnek nálunk nyelvjárást, azonban nem feltétlenül van olyan jellemzője, amely nagyban eltérne más településektől. Használunk kölcsönszavakat, illetve magyar nyelvjárási kifejezéseket (vót, bót, kű), azonban ez nem csak a mi településünkre jellemző.”

„Ha Kazinczynak jó volt, nekem is megteszi.”

„Nálunk po zákárpátszki beszélnek (ukrán magyart keverve akár egy mondaton belül is)”

„Aztán helyett osztánt használnak az idősek, meg nem ismerik az újkeletű szavakat az idősek”

„Mivel az északkeleti nyelvjárási régió része, így nagyrészt az arra jellemzők vannak jelen a településem nyelvjárárásában is (pl. suksükölés, csukcsükölés, nákozás, nyelvjárási szavak stb.) És mivel kisebbségi helyzetről van szó, így a kölcsönszavak is megjelennek.”

„Jelen van a suksükölés, szukszükölés és nákozás.”

11. *“Ön beszéli ezt a helyi nyelvváltozatot?”*

29. ábra: Ön beszéli a helyi nyelvváltozatot?
 Forrás: Saját szerkesztés.

12. Tud-e olyan szavakat, amiket a szomszéd településen másképp mondanak, mint önöknél?

A válaszadók többnyire ezeket a szavakat írták:

„Salankon *i* betűsön beszélnek”

„Nem igazán”

„balta-szekerce, ásót is átvették valahonnan, más nem jut az eszembe”

„Faragó, morkó”

„Porgol, láptó”

„Kisbégányban rekesz, máshol kerítés”

„Szacska. Nálunk csalamadé. Masni. Nálunk kacsut.”

„Grádics, sor alja, firhang”

„Keszkenő, lóka, kolompír”

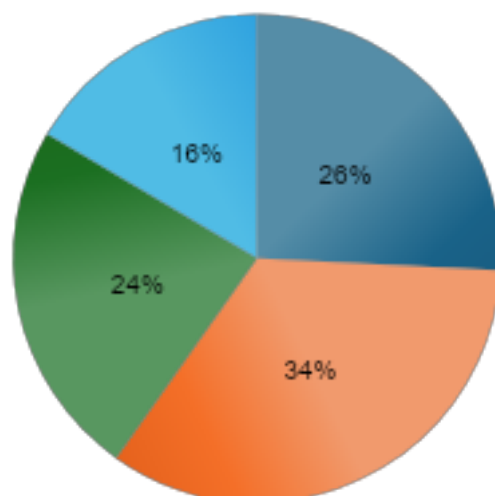
„kasita, rétoja, furik, góré”

„Salamonban a slipec a pupucs, kukó az sisak, ami a szvetteren is van, na meg a furik az a targonca”

3.4.8. A válaszadók véleménye a nyelvjárás fennmaradásáról. A köznyelvről és szlengekről és ezek használatáról.

1. “Véleménye szerint 30-40 év múlva is így fognak beszélni lakóhelyén?”

■ nem ■ nem tudom ■ valószínű ■ igen

30. ábra: Véleménye szerint 30-40 év múlva is így fognak beszélni lakóhelyén?
Forrás: saját szerkesztés

2. "Kérem, röviden indokolja előző választát!"

„A mostani háborús helyzet miatt is, i meg az évek óta folyó asszimiláció miatt is ,egyre kevesebb magyar ajku lakos van a magyar lakta helyeken.”

„Mert reménykedünk,hogy nem fog kihalni a magyarság,sem el nem üldözik őket a faluból.”

„Legfőképp a háború miatt okozott közvetlen belső migráció az oka”

„Egyre kevesebben maradnak ithol”

„A lakosság jelentős része még mindig beszél magyarul, a sok fiatal kivándorlása miatt is.”

„Ez nem is fog változni, de lehet, hogy nagyobb lesz az ukránul beszélők aránya.”

„Akinek van esze elköltözik! Aki marad szep lassan beolvad”

„Egy részről kisebbségi környezetben élünk, ahol nagy a veszélye a nyelvcserének a többségi nemzet javára, amit véleményem szerint még jobban felgyorsít a mostani háború miatt ide érkezett menekültek magas száma, akik közül sokan már le is telepedtek itt. Másrészről pedig ahogyan a világ és a társadalom változik, úgy változik vele együtt a nyelv is. 30-40 év alatt pedig hatalmas változások tudnak végbe menni.”

„Valószínűleg hasonló módon, de az idő haladásával a dolgok változnak. Most is hasonlóan beszélünk mint 30 éve, de nem teljesen úgy.”

Az orosz-ukrán háború okozta emigrációs hullám, sajnos a mi közösségünkre volt talán a legnagyobb hatással. 2022. óta a magyarok száma Kárpátalján rohamosan csökken, ez pedig ahhoz vezethet, hogy Kárpátalja ukrán többségű régióvá válik. Ez pedig, mint egy lavina, úgy lesz hatással a nyelvünkre is. Az adatközlők ezt jól látják. A válaszok döntő többsége a háború okozta következményeket emeli ki a nyelvjárások eltűnésének okaként, ebből kifolyólag a legtöbben azt gondolják, hogy 30-40 év múlva már ezeknek a tájszavaknak, nyelvjárásoknak hűlt helye lesz.

3. *“Ön szerint mit nevezünk köznyelvnek? Sorolja ennek néhány jellemzőjét!”*

A köznyelv egy irodalmi nyelvhez hasonlított, igényes nyelvként meghatározott fogalom. Az adatközlők a következőket válaszolták:

„A médiában, hivatalos helyeken használt "közismert" kifejezések”

„Köznyelv, az amit az társadalom ismer, használ. Főként az iskola, óvoda alapozza meg és használja.”

„A köznyelv az, melyet a térség lakói a mindennapi életben használnak”

„Nem hivatalos szavak, csak általánosságban elterjedt és mindenki ismeri”

„Könyha nyelv”

„Az irodalmi nyelv alatt elhelyezkedő réteg nyelv.”

„A köznyelv az a sztenderd nyelv, az irodalom, a sajtó, a hivatalos nyelv, amelynek beszédünk során is igyekszünk megfelelni.”

„Szerintem itt kárpátalján a nyelvek keveredését”

„A köznyelv szerintem az általános beszéd nyelvhasználata, ami tájegységekként változó.”

„A legszélesebb körben használt nyelvváltozat. A média, az oktatás általában ezt használja, illetve a magasabb társadalmi rétegekhez tartozók, mert ennek a legmagasabb a prsztízse.”

„Szerintem az átlagember mindennapi beszédét, amit az iskolában vagy a boltban használ, akár munkahelyén.”

A válaszok alapján a következtetés levonható: a legtöbben összekeverik a köznyelvet a nyelvváltozattal, melyet a mindennapi életük során használnak. Sokak számára a köznyelv nem egy egységes, sztenderd nyelvként él a tudatában hanem egy általuk megszokott és beszélt nyelvként.

Mindezek mellett több válaszban helyesen közelítik meg a fogalmat. Az irodalmi nyelvhez és egy sztenderd változathoz hasonlítják, mely az oktatásban, médiában és

hivatalos szférákban használnak. Ezek jóval inkább tükrözik a nyelvészek általi meghatározást.

Összességében a válaszokból az vonható le, hogy a köznyelv fogalma nem mindenki számára világos, gyakran összemossák a nyelvjárási és informális nyelvhasználatot.

4. *“Ön szerint mit nevezünk nyelvjárásnak (tájnyelvnek, tájszólásnak)? Sorolja ennek néhány jellemzőjét!”*

„Hát a tájszók azok, amiket az erdélyiek használnak. A pityóka meg ezek”

„Nyelvjárás az, amikor különböző tájszólásokat használnak (pl. valahol i betűsen beszélnek, vagy használják azt, hogy la, stb)”

„Ha Gátat vesszük, ott már másképp beszélnek, mint mi. Másképp ejtik a szavakat. Tudnak más szavakat is használni, amiket mi nem ismerünk”

„Hangsúlyos beszéd”

„A falvak, települések sajátos kialakított kiejtése, rájuk jellemző beszéd kifejezése, például dobronyban á betűsen beszélnek, szernyén I betűsen, az almát álmának mondják”
Egy adott területen használatos nyelv változata.

„Egy adott területen használatos nyelv változata. Jellemzői: beszélői minden nehézség nélkül megértik egymást, színes, társadalmi funkciója korlátozott”

A nyelvjárás elfogadott meghatározása, hogy egy kisebb földrajzi egység nyelve, vidékek szerint többé-kevésbé elkülönült változatok.

Az adatközlők javarészt helyesen ismerik fel, hogy a nyelvjárás területhez kötött és a köznyelvtől eltér, mint hangtanban, mint szókincsben és valamikor mondatrészekben is. Olyan egység melynek beszélői az adott közösségen belül jól megértik egymást. Olyan egységként határozták meg, mely egy-egy közösség identitásának része, pl. *„szép is, mikor így beszél valaki.”*

5. *“Ön szerint mit neveznek szlengnek? Sorolja ennek néhány jellemzőjét!”*

Szleng- *„a nagyvárosokban kialakuló, alvilági és csoportnyelvi elemekkel keveredett, fesztelen köznyelvi stílusréteg” (Magyar etimológiai szótár)*

A válaszadók részben pontos, részben pontatlanul határozták meg a szleng fogalmát. Sokan egy adott csoport nyelveként, tehát csoportnyelvként határozzák meg, pl. *„A szleng egy olyan csoportnyelv, ami egy adott közösségre jellemző, mikor huzamosabb ideig van együtt egy közösség!”* *„Ami egy adott csoportnak a nyelve, szóhasználatát”*

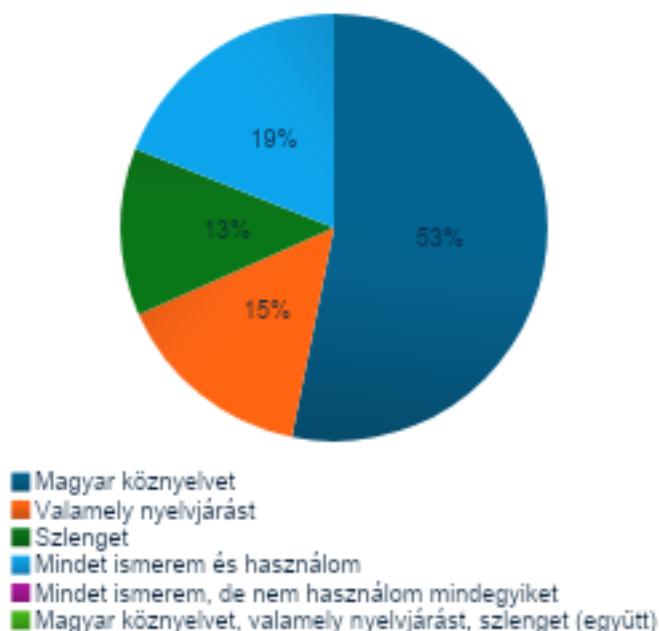
Többen kifejtik, hogy a szlengek használata az összetartozás érzését erősíti. Vannak egyének, akik az idegen nyelvekből átvett újonnan alkotott kifejezésekből áll, s leginkább a fiatalabb korosztály használja, pl. *„Kölcsönzött idegennyelvű ifjúsági beszéd”* *„A szleng egy olyan beszédstílus, ami főleg a fiatalok beszédére jellemző, Sok benne a rövidítés, idegen eredtű szó, esetleg trágár kifejezés.”* *„Ezt a mai fiatalabb generációban úgy tudnám jellemezni, hogy egy olyan szó amit pl: egy társaságon belül használnak, vagy egy menő szó ami sokat mond a mai fiataloknak”* *„Fiatalos, modern, más nyelvből átvett szavakkal vagy a saját nyelvünkéből kreált szavakkal bővített beszédet.”*

Ám a fenti példákból a pontatlanság is leszűrhető, hiszen a legtöbben kizárólag a fiatalokhoz kapcsolják a szlenghasználatot. Igénytelen és/vagy romlott nyelvhasználatként említik pl. *„nem szépíti a nyelvet”*.

Néhányan, azonban „nem tudják”, „nem használják” - választ adták, mely azt mutatja, hogy az egyének számára nem világos, vagy generációk közötti különbségre hívja fel a figyelmet.

6. *„Melyiket ismeri/használja ezek közül?”*

Összegzésül egy diagrammal értékelt adatfeldolgozás, az válaszadók különböző nyelvterületeinek használatáról és ismeretéről:

31. ábra: Válaszok a kérdésre *„Melyiket ismeri/használja ezek közül?”*

Forrás: Saját szerkesztés.

7. „Hogyan vélekedik azokról az emberekről, akik mindig mindenhol csak nyelvjárásban beszélnek?”

32. ábra: Válaszok a kérdésre „Hogyan vélekedik azokról az emberekről, akik mindig mindenhol csak nyelvjárásban beszélnek?”
Forrás: Saját szerkesztés.

A fenti diagram alapján elmondhatjuk, hogy az adatközlők nem ítélik el, ha valaki nyelvjárásban beszél. még ha nem is ez számukra az ideális.

8. „Kérem, válaszát röviden indokolja!”

A kérdés az előzőhöz hasonlóan a nyelvjárás megítélésére irányul. A válaszok nagy része toleranciát és elfogadást tanúsít a nyelvjárással beszélőkkel szemben. „Mindenki nyelvhasználata saját identitását jellemzi.”, „mindenkinek megvan a saját beszéde, emberek vagyunk máshogy beszélünk”, „Mindeki beszéljen úgy ahogy jónak látja”.

Voltak egyének, akik bár elfogadhatónak tartják a nyelvjárási elemeket a beszédben, fontosnak tartják, hogy hivatali helyeken, oktatás során, egészségügyi színtereken a köznyelvet használják, pl. „Talán hivatalos ügyek intézésénél döcögősebb lehet a beszéd pl az ügyintézővel, de egyébként nincs ezzel semmi baj.” Kiemelik, hogy a nyelvjárásban beszélők kommunikációs zavarokba ütközhetnek, ha a beszélő partnerük nem ismeri az általuk használt kifejezést, így alkalmazkodni kell a szituációhoz nyelvhasználatunk során, pl. „Vannak szituációk, amikor célszerűbb a magasabb presztízsű nyelvváltozatot beszélni, de ne megbélyegezendő az sem, ha valaki erre nem képes (kivéve talán, ha a hivatása az oktatás).”, „Mindennek megvan a maga helye, van ami bizonyos közegekben nem elfogadott”.

9. „Hogyan vélekedik azokról az emberekről, akik szlenget beszélnek?”

Kategória	Előfordulás	%- os arány
• Elfogadhatónak tartom	64 fő	69,6%
• Nem tartom jónak	26 fő	28,3%
• Jónak tartom	2 fő	2,1%

5. táblázat: Hogyan vélekedik azokról az emberekről, akik szlenget beszélnek?

Forrás: saját szerkesztés

A többség az aktuális kérdéshez pozitív hozzáállás tanúsít. Közel 70%-a elfogadja, ha valaki beszéde során szlenget használ. Az egyének 28%-a ellenben „romló” és „helytelen” beszédnek ítéli meg a szlenghasználatot. A válaszadók mindössze 2,1%-a tartja kifejezetten jónak. Ez összességében azt jelzi, hogy bár a szlenget elfogadják, mégis különböző helyzetekben alacsony presztízshoz kapcsolódik.

10. „Kérem, válaszát, indokolja!”

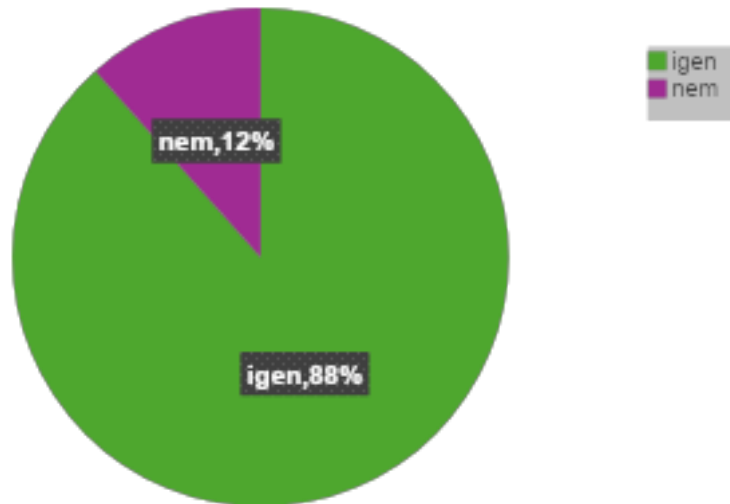
Az előző táblázat adataihoz kapcsolódva, a kérdőívben ismét kifejtette véleményét az adatközlő azzal kapcsolatban, miért gondolja jónak, avagy rossznak a szlenghasználatot.

A kérdésre elég nyílt végű megfogalmazások érkeztek, a válaszok változatosak. A többség a fenti táblázatból is jól leolvashatóan elfogadja és nyelvi sokszínűségnek tartja a szleng használatát, pl. „*Én is használom, így nyilván jónak vélem. Úgy gondolom ez egy modern dolog, ami a fiatalok körében igen elterjedt.*”, „*Elfogadom, mert sokszor nekem is könnyedség azt használni.*”. Mindezek mellett még generációs sajátossággént nevezik meg és megfelelő közegben helyénvalónak tartják.

Köztes vélemények is érkeztek, melyek leginkább az adott helyzetben való helyénvalósághoz kötik a szleng használatát. A véglet pedig amikor az adatközlő teljes mértékben kizárná és helytelennek ítéli meg a szlenget. Pl. „*Nem szép és érthetetlen.*”, „*Túl kommersz, egysíkú*”, „*Korcsítja a nyelvet*”.

11. „Sajnáltná, ha eltűnnének a nyelvjárások?”

A válaszok aránya meglepően pozitív. A válaszadók döntő többsége kötődik a nyelvjárásokhoz, értéket tulajdonít nekik és identitásképző szerepet feltételeznek benne. Ez a kulturális örökséghez való pozitív viszonyulást mutatja. Az alábbi ábrán a válaszok arányát láthatjuk:

33. ábra: Válaszok a kérdésre „Sajnálna, ha eltűnnének a nyelvjárások?”
 Forrás: Saját szerkesztés.

12. „Kérem, válaszát indokolja meg!”

A válaszok alapján a leginkább azért sajnálnák a nyelvjárások eltűnését, mert:

- A nyelvi sokszínűség és változatosság csökkenne, ami a nyelvet unalmassá tenné.

pl. „Szeretem hallgatni a különböző nyelvjárások beszélőit és érdekesnek tartom”, „Nem beszélhet mindenki ugyanúgy, csak köznyelvven a nyelvjárásol, nyelvváltozatok gazdagítják a nemzet örökségét.”

- A nyelvjárások kulturális és helyi identitást hordoznak magukban.

pl. „Mert a nyelvjárás része a személyiségemnek és az identifikációmnak.”, „A nyelv sokszínűsége szűnne meg, szegényedne a nyelv, és ezáltal a kultúra is.”

- A nyelvjárások színesítik, gazdagítják a nyelvet.

pl. „Egyedi színei, sajátossága tűnne el a nyelvnek.”, „Szerintem színesebbé teszi az emberek nyelvhasználatát”.

3.4.9. Nyelvjárás helyénvalóságáról való vélekedés különböző szintereken

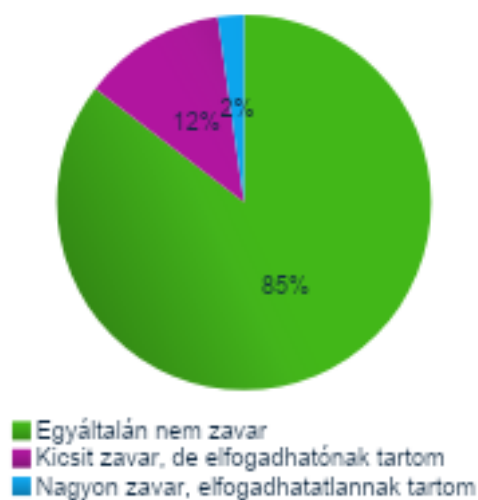
1. „Mennyire érzi zavarónak a nyelvjárási beszédet az alábbi helyeken? [családban]”

34. ábra: „Mennyire érzi zavarónak a nyelvjárási beszédet az alábbi helyen: családban”
Forrás: saját szerkesztés

A többséget egyáltalán nem zavarja és nem érzi zavarónak, ha családja körében nyelvjárásban beszél, nyilván ezt magyarázhatjuk az érzelmi közelséggel és az otthoni megszokással. Az adatközlők csekély számban ugyan, de a külvilág normakövetésének köszönhetően családjukban is zavarónak vagy nem teljesen elfogadottnak tartják a tájszavakat.

2. „Mennyire érzi zavarónak a nyelvjárási beszédet az alábbi helyeken? [baráti körben]”

35. ábra: Mennyire érzi zavarónak a nyelvjárási beszédet az alábbi helyen: baráti körben
Forrás: saját szerkesztés

3. „Mennyire érzi zavarónak a nyelvjárási beszédet az alábbi helyeken? [iskolában, szüneten]”

36. ábra: Válaszok a kérdésre „Mennyire érzi zavarónak a nyelvjárási beszédet az alábbi helyen: iskolában, szünetben”
Forrás: Saját szerkesztés.

Az egyének nagyrésze elfogadottnak tartja, ha az iskolai szünetekben nyelvjárási beszédet használ. Csak úgy, mint baráti körben. Összességében elmondható, hogy a tanulók között nem lépnek fel tartások egymás beszédét illetően, illetve nem várnak el egymástól nyelvi igényességet, illetve másoktól sem várják ezt el.

4. „Mennyire érzi zavarónak a nyelvjárási beszédet az alábbi helyeken? [iskolában, tanórán]”

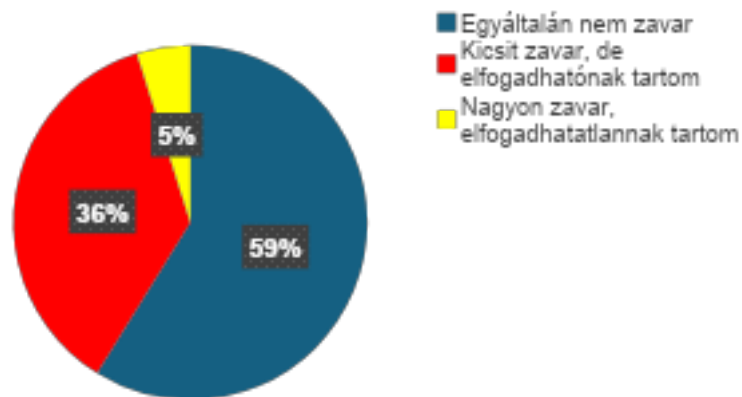

37. ábra: Válaszok a kérdésre „Mennyire érzi zavarónak a nyelvjárási beszédet az alábbi helyen: iskolában, tanórán”
Forrás: saját szerkesztés

A tanórán a leginkább a formalitáshoz ragaszkodnak az adatközlők, ebben az esetben az elfogadás szintje jelentősen alacsonyabb, mint az előző helyeken. Míg a családban, barátok körében és szünetekben inkább az elfogadás van előtérben, addig a tanórákon a köznyelvi megszólalást részesítik előnybe.

5. *“Mennyire érzi zavarónak a nyelvjárási beszédet az alábbi helyeken? [üzletben]”*

Az alábbi diagram a nyelvhasználati elemek elfogadását láthatjuk az üzletekben. 56 fő abszolút elfogadottnak véli és egyáltalán nem zavarja a kommunikáció során. 34 semlegesnek bizonyul a témával kapcsolatban, ugyan is bár kissé tartózkodnak mégsem utasítják el. 5 fő viszont teljes mértékben zavarónak és elfogadhatatlannak tartja, ha egy üzletben/boltban tájszólásokat alkalmaznak. Ezt valószínűleg a külső megítélések miatt gondolják így.

38. ábra: Válaszok a kérdésre *„Mennyire érzi zavarónak a nyelvjárási beszédet az alábbi helyen: iskolában, tanórán”*
Forrás: saját szerkesztés

6. *“Mennyire érzi zavarónak a nyelvjárási beszédet az alábbi helyeken? [nyilvános, közéleti beszédben]”*

39. ábra: Válaszok a kérdésre „Mennyire érzi zavarónak a nyelvjárási beszédet az alábbi helyen: nyilvános, közéleti beszédben”
 Forrás: Saját szerkesztés.

Az eddigi helyszínekhez képest ez a legmegosztóbb helyszín. Magasabb az elutasítások aránya, mely abból ered, hogy sok egyén számára a nyilvános helyeken elfogadottabb, ha a köznyelvet használják. A közéleti személyektől elvárják, hogy „példamutató” nyelvhasználatot alkalmazzanak.

7. „Mennyire érzi zavarónak a szlenget az alábbi helyeken? [televízióban, rádióban]”

A válaszadók többsége legtöbbször zavaró tényezőként érzékeli a szlengek használatát. Ahogyan az előző helyeken úgy a televízióban és rádióban is zavaróként értékelik. A válaszok a következő arányban oszlanak meg:

40. ábra: Válaszok a kérdésre „Mennyire érzi zavarónak a nyelvjárási beszédet az alábbi helyen: televízióban, rádióban”
 Forrás: saját szerkesztés

A negatív kritika mellett, talán az internet nyelvének hatására és a modernizálódó környezetnek köszönhetően, van egy nagyobb közeg mely elfogadja, de vannak enyhe fenntartásaik.

8. *“Mennyire érzi zavarónak a szlenget az alábbi helyeken? [az interneten, közösségi oldalakon (facebook, instagram, stb.)]”*

A legtöbben úgy véli, a szleng nem zavaró tényező az internetes szférákon. Ez érthető, hiszen a közösségi média személyesebb, kötetlenebb, főként kommunikációs szempontból, hiszen itt lazább és természetesebb a nyelvhasználatunk.

25 főt zavarja, de elfogadhatónak tartja a szlengek használatát, de preferálják a visszafogottabb stílust.

41. ábra: Válaszok a kérdésre *„Mennyire érzi zavarónak a szlenget az alábbi helyeken? [az interneten, közösségi oldalakon (facebook, instagram, stb.)]?”*

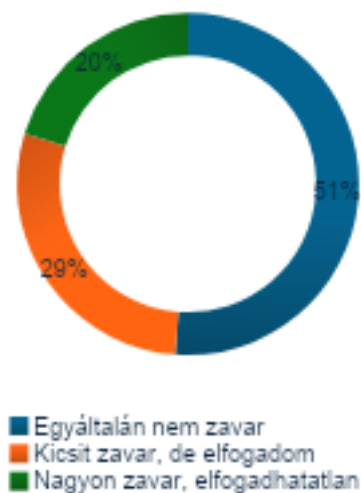
Forrás: saját szerkesztés

29 egyén, azonban arra tette le voksát, hogy az interneten sem elfogadható, ha valaki szleng szavakat használ. Ez meglepően magas szám, hiszen a média nyelvezetét nem feltétlen kell a legkomolyabban venni.

9. *“Mennyire érzi zavarónak a szlenget az alábbi helyeken? [interneten, közösségi oldalakon privát üzenetben (facebook, instagram, stb.)]”*

A következő választhalmaz az előző kérdéshez kapcsolódva ismét az internetes nyelvhasználatához kötődik, azonban a privát térre szűkül.

A többség már mobilisabb és elfogadóbb a privát üzenetekben történő szlenghasználatra. Ez logikus, hiszen ez már nem formális és nem közösségnek szól, hanem ismerősnek/barátnak.

42. ábra: Válaszok a kérdésre „Mennyire érzi zavarónak a szlenget az alábbi helyeken? [az interneten, közösségi oldalakon privát üzenetben (facebook, instagram, stb.)]?”

Forrás: saját szerkesztés

A válaszadók nagyobb száma zavarónak tartja, ugyanakkor elfogadja, ez függhet kapcsolattól vagy helyzettől. 17 egyén azonban a privát tereken is elfogadhatatlannak találja, ha valaki szlenget alkalmaz információközlés során. Összeségében elmondható, hogy a válaszadók a privát üzenetekben jobban tolerálja a szlenget, mint a nyilvános posztokban.

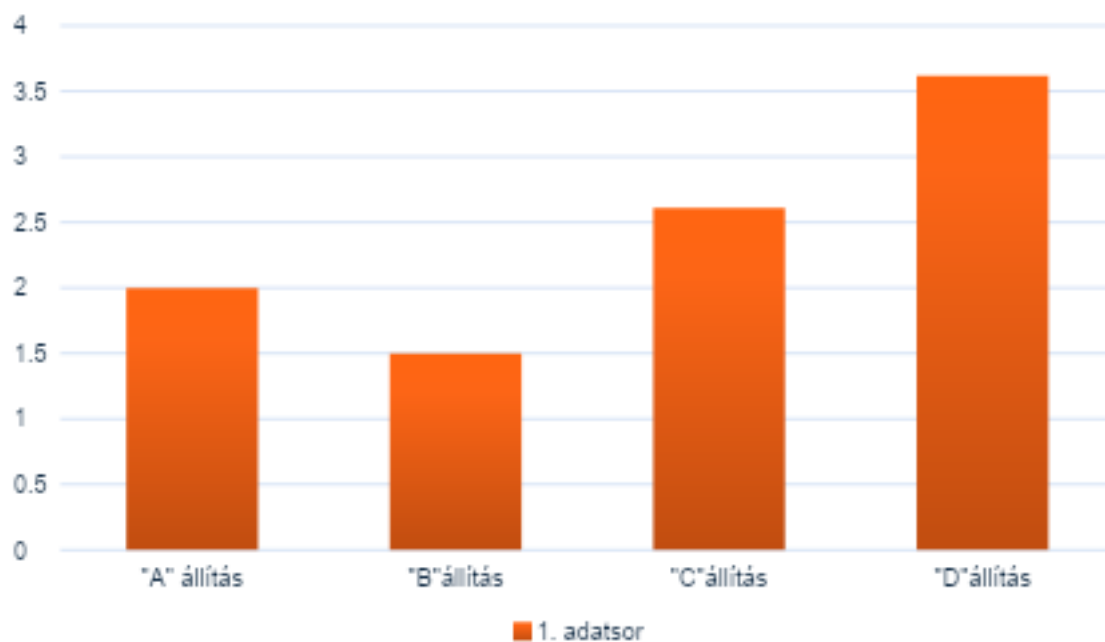
10. “Mennyire ért egyet a következő állításokkal, mennyire tartja őket igaznak? (1-egyáltalán nem tartom igaznak, 5-igaznak tartom, teljesen egyetértek vele)”

A- „Ma már kevesen beszélnek nyelvjárásban” - a válaszadók döntő többsége ezzel az állítással nem ért egyet. Az értékelések szinte kizárólag 2-es, azaz „inkább nem tartom igaznak” besorolást kapott.

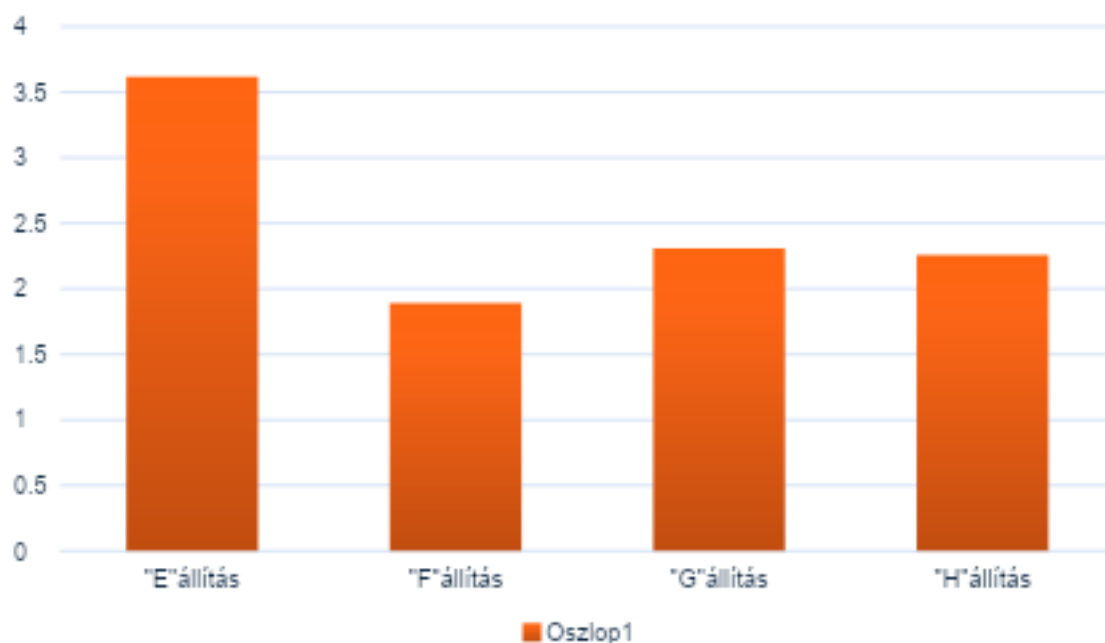
B- „A nyelvjárás a köznyelv romlott változata” - a válaszadók többsége elutasítja ezt a kijelentést, véleményük szerint a nyelvjárás nem alacsonyabb rendű, hanem inkább értékes és önálló nyelvváltozat.

C- „Az iskolában csak köznyelven kell beszélni” - a válaszok átlaga 2,61, ez pedig azt jelzi, hogy az adatközlők nem teljesen értenek egyet, de nem is utasítják el teljesen.

D- „A nyelvjárás az eredeti, romlatlan nyelvváltozat” - az állítással való egyetértés magasabb számban jelenik meg, mint az előző kérdéseknél. Tehát a válaszadók inkább értenek egyet az állítással.

43. ábra: Válaszok a kérdésre „Mennyire ért egyet a következő állításokkal, mennyire tartja őket igaznak (A,B,C,D)?”
 Forrás: Saját szerkesztés.

44. ábra: Válaszok a kérdésre „Mennyire ért egyet a következő állításokkal, mennyire tartja őket igaznak? (E,F,G,H)”
 Forrás: Saját szerkesztés.

„Jó, ha beszélünk valamilyen nyelvjárást, s ismerjük a köznyelvet is” - erre az állításra kapott válaszok aránya azt tükrözi, hogy az adatközlők véleménye szerint a

nyelvjárások ismerte érték, valamint a köznyelv ismerete sem utolsó, hiszen szükséges a társadalmi érvényesüléshez.

„*A nyelvjárásban beszélő ember műveletlen*” - úgy vélem ez egy előítéletes megfogalmazás, mely gyakran vitát vált ki az emberek között. A válaszadók azonban egyáltalán nem értenek egyet ezzel az állítással. Túlnyomó részük nem gondolja, hogy egy nyelvjárásban beszélő ember műveletlen volna, és elutasítja ezeket a sztereotípiákat.

„*Aki szlenget használ, igénytelen a nyelvhasználatát illetően*” – csak úgy, mint az előző állítás, ez is elég provokatív. A többség nem ért egyet ezzel a kijelentéssel, tehát nem tartják igénytelennek, ha valaki szlengeket használ.

„*A más nyelvekből átvett kölcsönszavak károsak a nyelvre*” - az értékelésekből ítélve, a válaszadók kevésbé tartják igaznak a fenti állítást. Nem gondolják azt, hogy a kölcsönszavak feltétlen károsítják a nyelvet. Ez talán a nyelv természetes változásának elfogadásában rejlik, s abban, hogy a 21. században gyakoriak a nyelvben az idegen eredetű szavak.

ÖSSZEFOGLALÓ

Dolgozatom témaválasztásának egyik fő indítéka, hogy a korábban elkezdett kutatásaimat, gyűjtéseimet szerettem volna folytatni és kerek egészé tenni. Szülőfalumhoz való kötődésem után nem volt kérdés számomra, hogy a Nagyberegi Kistérség településein folytatom ezt.

Dolgozatom írása közben arra döbbsentem rá, hogy ezzel a nagyberegi kistérség valamennyi adatközlője tisztában van és büszke nyelvi hovatartozására. A hipotézisek melyek korábbi munkám során megfogalmazódtak bennem, beigazolódnak látszanak. A magiszteri munkám során egy átfogó képet akartam adni arról, hogy még mindig vannak olyan egyének, akik tudják, mik azok a nyelvjárások és nem szégyenkeznek azokat használni beszédük során.

Összeségében elmondható tehát, hogy a nagyberegi kistérség valamennyi adatközlője, tudatában van annak, mennyire fontos dolog az, hogy Kárpátalján, ami a történelem viszontagságai során annyi mindent átél, s annyi területhez tartozott már, még mindig él a magyar nyelv. A válaszok alapján rájöhettünk, hogy vannak még a világban emberek, akik a magyar nyelvet tekintik a múltjuknak és gyökerüknek, valamint személyiségük és identitástudatuk alapjának.

A kérdőívben számos olyan dologra következtethetünk, mely a megbélyegzés miatt alakult ki az adatközlőkben. Mindezek ellenére a válaszok között megjelennek azok az attitűdök, melyek ragaszkodást és elkötelezettséget mutatnak a kárpátaljai magyar nyelv megőrzésére.

A jelenlegi helyzet, tehát az orosz-ukrán háború számos meg nem válaszolható kérdést rejt magában, minden itt élő magyar ember számára. Talán sosem lesz olyan a magyar közösség, mint huszonkettő előtt. S fel kell ismernünk, hogy ahhoz, hogy 30-40 év múlva még éljen a múltunk a gyermekeink ajkán, nagy elhivatottság és öntudat kell.

A belső migráció megnövekedése miatt, a magyar ajkú emberek elvándorlása és az ukrán ajkú emberek betelepülése nagyban átrendezte a nyelvi arányokat Kárpátalján.

A nyelvjárások jelenlétére vonatkozó kérdések felvázolják, hogy bár a tájszavak és nyelvjárási elemek még fellelhetőek, az aktív használatuk szűkül, főként a nyilvános színtereken történő kommunikáció során.

A kérdőívben a nyelvjárási elemek mellett, a szlengekre is kitért a kérdező, mely arra következtet, hogy lassan, de a nyelv modernizációja a nagyberegi kistérség

valamennyi lakosának beszédébe beivódik. Bár sokan elítélik és negatívként tekintenek rá, mégis a többség már jóval inkább elfogadottnak tartja.

Ezt a helyzetet a konzervatív szemlélet még inkább nehezíti, ugyanis a pedagógusok még mindig nem alkalmazzák az additív nyelvszemléletet, azaz nem arra törekednek, hogy a diákok a nyelv „mindkét” változatát ismerjék. S bár a negatív visszajelzések is helyet kaptak, miszerint az itt élő magyarok zömét érte már valamilyen negatív megjegyzés beszéde miatt, a pozitív gondolatok sem maradtak háttérben.

Végül, azt is kiemelném, hogy bár az előítéletek és a nyelvi tudatlanság még ma is meghatározó része a kárpátaljai magyarok nyelvi tapasztalataiban, mégis ezek az élmények vezetnek majd a nyelvi öntudathoz. Tehát az, hogy ha valaki nyelvjárásban beszél nem hiba, hanem érték melyet, ápolni és megőrizni a közösségünknek kell.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Bartha Csilla 2000. Kétnyelvűség, Oktatás, Kétnyelvű Oktatás És Kisebbségek. *Educatio*, 4. sz., 761-765.
2. Bárányné Komári Erzsébet 2009. *Magyar–ukrán nyelvi kölcsönhatás: hungarizmusok a magyar–ukrán (ruszin) nyelvhatáron (Irodalmi művek alapján)*. Doktori (PhD) disszertáció, Kézirat, Budapest.
3. Beregi Alexandra 2023. *A kárpátaljai magyar nyelvváltozatok megítélése három település lakóinak körében*. Beregszász: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológia Tanszék, Magyar Tanszéki Csoport.
4. Beregszászi Anikó. – Csernicskó István - Orosz Ildikó 2001. *Nyelv, oktatás, politika*. Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola, Beregszász.
5. Beregszászi Anikó – Csernicskó István 2003. Attitűdök és sztereotípiák: milyennek látjuk magukat és az ukránokat? In Csernicskó szerk. *A mi szavunk járása*. PoliPrint, Ungvár. 233-238.
6. Beregszászi Anikó – Csernicskó István 2007a. A Kárpátaljai Magyar Nyelvjárások És Az Iskola: Elméleti És Módszertani Kérdések. In: Lácay–Orosz–Szakál szerk.: *Acta Beregsasiensis VI.: A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve*, Beregszász, Ukrajna, 44-60.
7. Beregszászi Anikó – Csernicskó István 2007b. A kárpátaljai magyar nyelvjárásokról. In Csernicskó – Márku szerk.: *“Hiába repülsz te akárhová...” Segédkönyv a kárpátaljai magyar nyelvjárások tanulmányozásához*. Poliprint, Ungvár, 7-96.
8. Beregszászi Anikó – Dudics Katalin 2022. *Huszonkettő*. Kiadta: Termini Egyesület, Törökbálint.
9. Csernicskó István (1997). A kárpátaljai magyarok kétnyelvűsége. *Szivárvány: Irodalmi, Művészeti és Kritikai Szemle*. 18. évf., 52. sz., 117-124.
10. Csernicskó István 1998. *A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján)*. Osiris Kiadó, MTA Kisebbségkutató Műhely, Budapest.
11. Csernicskó István 2004. A magyar nyelv kárpátaljai helyzetéről. *Magyar Tudomány: a Magyar Tudományos Akadémia folyóirata*, 49. évf., 4. sz., 473-480.

12. Csernicskó István 2017. Nyelv, oktatás és nyelvhasználat összefüggéseiről egy empirikus kutatás adatainak tükrében. *Közoktatás: a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség lapja*, 22. évf., 2-3. sz., 6-10.
13. Dudics Katalin (2018). "...én is nyelvjárásban beszélek". *Anyanyelv-pedagógia*, 11. évf., 2. sz., 112-114.
14. Dudics Katalin 2021. Kárpátaljai magyar iskolások nyelvjárási attitűdjének alakulása egy megismételt kérdőíves gyűjtés alapján. *Magyar Nyelv*, 117 évf., 1. sz., 346-354.
15. Espán Margaréta 2015. Ocseredben állni rajkom előtt. *Kárpátalja*, 755. szám, Beregszász.
16. Gazdag, Vilmos 2014. *Orosz/Ukrán nyelvi hatás a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban*. Jegyzet, Beregszász.
17. Greba Szabolcs 2020. A kárpátaljai magyar nyelvű oktatás története. Forrás: <https://kmf.uz.ua/hu/hirek/karpataljai-magyar-nyelvu-oktatas-tortenete/> , hozzáférve: 2025.03.12.
18. Gulácsi Géza 1998. Forrás: <https://kmksz.com.ua/karpatalja/a-karpataljai-magyarsag-jogi-helyzete-es-autonom-torekvesei/> , hozzáférve: 2023. 02. 12.
19. Греко-католицька парафія Святого Василя Великого с. Верхні Ремети 2022. Forrás: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=214464074238255&set=a.214464064238256> , hozzáférve: 2025.03.25.
20. hu.wikipedia.org 2016. Kárpátalja Forrás: <https://hu.wikipedia.org/wiki/K%C3%A1rp%C3%A1talja> , hozzáférve: 2025.03.20.
21. [karpataljainepfoiskola.hu](https://www.karpataljainepfoiskola.hu) 2024. Szöves Nagyberegen. Forrás <https://www.karpataljainepfoiskola.hu/szoves-nagyberegen/> , hozzáférve: 2025.03.24.
22. Kassai Ilona 1995. Kétnyelvűség és magyar nyelv használata. In. Csernicskó et al szerk.: *A kárpátaljai magyarság és kétnyelvűség (1945-1993)*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 129-145.
23. Krajnik Ildikó 2010. *Igazolás, szprávka vagy dovidka? Orosz és ukrán kölcsönszavak szociolingvisztikai vizsgálata Kárpátalján*. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Debrecen.

24. Kricsfalusi Krisztina 2022. *Nyelvjárási attitűdök Tiszapéterfalva, Nagyberég és Nagydobrony oktatási intézményeiben*. Filológia tanszék, Beregszász.
25. *lehoczky.uz.ua* (2021). Kárpátalja járási-eloszlása 2020-as területi újra osztását követően. Forrás: <https://lehoczkyintezet.uz.ua/wp-content/uploads/2021/04/> , hozzáférve: 2025.03.19.
26. Márku Anita 2013. *“Po Zákárpátszki” : Kétnyelvűség, kétnyelvűségi hatások és kétnyelvű kommunikációs stratégiák a kárpátaljai magyar közösségben*. Lira Poligráfcentrum, Ungvár.
27. Parapatics Andrea 2022. Nyugat-magyarországi beszélők nyelvi-nyelvjárási attitűdjei. *Acta Academiae Beregsasiensis, Philologica*, 2022 évf., 1. sz., 85-105.
28. Piroshka Iréne Geng 2023. Szülőfalum. Forrás: <https://www.poet.hu/vers/355270> , letöltve: 2025.04.26.
29. Puskás Veronika 2018. Iskolai nyelvi tájkép Nagyberegen. In: Nagy et al. szerk.: *Multikulturalizmus és diverzitás a 21. században. Nemzetközi tudományos konferencia Beregszász*, 2018. március 27-28. Absztraktkötet. Ungvár, “RIK-U” Kft., 330-333.
30. Lakatos P. Ilona – Károlyi T. Margit 2014. *Segédkönyvek A Nyelvészet Tanulmányozásához Xxxii. Nyelvvesztés, Nyelvjárásvesztés, Nyelvcseré*. Tinta Kiadó, Budapest.
31. *ungparty.net* 2015. Az ukrainai háború és a kárpátaljai magyarság. Forrás: <https://ungparty.net/blog/2015/ukrainai-haboru-karpataljai-magyarsag/> , hozzáférve: 2025.03.24
32. *uzhorod.net* 2020. Нижні та Верхні Ремети – від монастирських відлюдників до чехословацьких колодязів. Forrás: <https://uzhgorod.net.ua/news/151582> , hozzáférve: 2025.03.25.

РЕЗЮМЕ

Однією з головних причин вибору теми моєї дисертації було моє бажання продовжити та завершити дослідження та колекції, які я розпочав раніше. Після моєї прив'язаності до рідного села, у мене не було жодних сумнівів, що я продовжуватиму це в поселеннях мікрорегіону Великі Береги.

Під час написання дисертації я зрозумів, що всі інформатори в мікрорегіоні Надьберег усвідомлюють це та пишаються своєю мовною приналежністю. Гіпотези, які я сформулював під час своєї попередньої роботи, здається, підтверджуються. Під час написання магістерської роботи я хотів дати вичерпну картину того, як досі існують люди, які знають, що таке діалекти, і не соромляться використовувати їх у своїй мові.

Загалом можна сказати, що всі інформатори в мікрорегіоні Великі Береги усвідомлюють, наскільки важливо, що угорська мова досі жива на Закарпатті, яке так багато пережило протягом перипетій історії та належало до багатьох регіонів. Виходячи з відповідей, ми можемо усвідомити, що у світі досі є люди, які вважають угорську мову своїм минулим та корінням, а також основою своєї особистості та відчуття ідентичності.

В анкеті ми можемо зробити багато висновків про те, що розвинулося у інформаторів через стигму. Попри все це, серед відповідей з'являються погляди, що демонструють наполегливість та відданість справі збереження закарпатської угорської мови.

Поточна ситуація, тобто російсько-українська війна, ставить багато питань без відповіді для кожного угорця, який тут проживає. Можливо, угорська громада ніколи не буде такою, якою вона була до двадцяти другого року. І ми повинні усвідомити, що для того, щоб наше минуле продовжувало жити на вустах наших дітей через 30-40 років, потрібна велика відданість справі та самосвідомість.

Через збільшення внутрішньої міграції, еміграція угорськомовного населення та заселення україномовного населення значно перебудували мовні пропорції на Закарпатті.

Питання щодо наявності діалектів свідчать про те, що хоча регіональні слова та діалектні елементи все ще зустрічаються, їх активне використання звужується, особливо під час спілкування в громадських місцях.

В анкеті, окрім діалектних елементів, інтерв'юер також торкнувся сленгу, що говорить про те, що модернізація мови повільно, але впевнено вбирається в мовлення всіх мешканців мікрорегіону Великі Береги. Хоча багато людей засуджують це та вважають негативним, більшість зараз вважає це набагато більш прийнятним.

Ця ситуація ще більше ускладнюється консервативним підходом, оскільки вчителі досі не застосовують адитивний мовний підхід, тобто вони не прагнуть, щоб учні знали “обидві” версії мови. І хоча були й негативні відгуки, згідно з якими більшість угорців, які проживають тут, вже отримали певні негативні коментарі через його виступ, позитивні думки також не залишилися на задньому плані.

Зрештою, я також хотів би наголосити, що хоча упередження та лінгвістична некомпетентність все ще є визначальною частиною лінгвістичного досвіду закарпатських угорців, цей досвід призведе до лінгвістичної самосвідомості. Отже, розмова діалектом – це не помилка, а цінність, яку наша громада повинна плекати та зберігати.

MELLÉKLETEK

1. Ábrajegyzék:

1. ábra: Kárpátalja járási-eloszlása 2020-as területi újra osztását követően.....	9
2. ábra: Kárpátalja Ukrajna részeként.	9
3. ábra: Kárpátalja nemzetiségi eloszlása.	10
4. ábra: Nyelvterületek Kárpátalján.	17
5. ábra: Sajnálád, ha kivesznének a nyelvjárások?	22
6. ábra: Nagybereg Beregszász-felőli bejárata.	23
7. ábra: Nagyberegi Református Templom.	24
8. ábra: Nagyberegi Dobrai Péter Középiskola.	25
9. ábra: Nagyberegi szőttes ismert mintázata.	25
10. ábra: A Nagyberegi Református Líceum főépülete és kollégiuma.	26
11. ábra: Beregújfalui Református Templom.	27
12. ábra: Beregújfalui Gimnázium.	28
13. ábra: Alsóremete határában található tábla.	28
14. ábra: Nagy Szent Vazil görögkatolikus plébánia, Felsőremete.	29
15. ábra: Válaszolók korosztálya (N=91).	31
16. ábra: Válaszadók származása (N=88).	31
17. ábra: Válaszok a kérdésre <i>“Beszélnek-e ezen a településen tájszólásban?”</i> (N=91).	31
18. ábra: <i>“Van-e különbség az adott településen az idősebb és a fiatalabb korosztály beszéde között?”</i> (N=90).	32
19. ábra: <i>“Sajnálád, ha megszűnne településének beszéd módja?”</i> (N=90).	33
20. ábra: Válaszok a kérdésre <i>“Volt már olyan helyzetben, mikor szégyellte beszéd módját?”</i>	36
21. ábra: Tárgyak, melyek megnevezése eltérő településenként.	37
22. ábra: Életkori adatok.	40
23. ábra: Jelenlegi lakóhelye.	41

24. ábra: Melyik nyelvet használja gyakrabban?	42
25. ábra: Ha csak magyarul tud... ..	43
26. ábra: Önt dicsérték már meg...?	46
27. ábra: Saját településének beszéde.	49
28. ábra: Az ön településén beszélnek valamilyen nyelvjárást?	50
29. ábra: Ön beszéli a helyi nyelvváltozatot?	51
30. ábra: Véleménye szerint 30-40 év múlva is így fognak beszélni lakóhelyén? ...	52
31. ábra: Válaszok a kérdésre „Melyiket ismeri/használja ezek közül?”	55
32. ábra: Válaszok a kérdésre „Hogyan vélekedik azokról az emberekről, akik mindig mindenhol csak nyelvjárásban beszélnek?”	56
33. ábra: Válaszok a kérdésre „Sajnálná, ha eltűnnének a nyelvjárások?”	58
34. ábra: „Mennyire érzi zavarónak a nyelvjárási beszédet az alábbi helyen: családban”.	59
35. ábra: “Mennyire érzi zavarónak a nyelvjárási beszédet az alábbi helyen: baráti körben”.	59
36. ábra: Válaszok a kérdésre „Mennyire érzi zavarónak a nyelvjárási beszédet az alábbi helyen: iskolában, szünetben”.	60
37. ábra: Válaszok a kérdésre „Mennyire érzi zavarónak a nyelvjárási beszédet az alábbi helyen: iskolában, tanórán”.	60
38. ábra: Válaszok a kérdésre „Mennyire érzi zavarónak a nyelvjárási beszédet az alábbi helyen: iskolában, tanórán”.	61
39. ábra: Válaszok a kérdésre „Mennyire érzi zavarónak a nyelvjárási beszédet az alábbi helyen: nyilvános, közéleti beszédben”.	62
40. ábra: Válaszok a kérdésre „Mennyire érzi zavarónak a nyelvjárási beszédet az alábbi helyen: televízióban, rádióban”.	62
41. ábra: Válaszok a kérdésre „Mennyire érzi zavarónak a szlenget az alábbi helyeken? [az interneten, közösségi oldalakon (facebook, instagram, stb.)]?”	63
42. ábra: Válaszok a kérdésre „Mennyire érzi zavarónak a szlenget az alábbi helyeken? [az interneten, közösségi oldalakon privát üzenetben (facebook, instagram, stb.)]?”	64
43. ábra: Válaszok a kérdésre „Mennyire ért egyet a következő állításokkal, mennyire tartja őket igaznak (A,B,C,D)?”	65

44. ábra: Válaszok a kérdésre „Mennyire ért egyet a következő állításokkal, mennyire tartja őket igaznak? (E,F,G,H)”	65
---	----

2. Táblázatjegyzék:

1. táblázat: Kárpátalja lakosságának nyelvtudása az 1989-es és 2001-es népszámlálások adatai alapján.	11
2. táblázat: Ukrán nyelv ismerete.	42
3. táblázat: Magyar nyelvismeret.	42
4. táblázat: Szláv kölcsönszavak és azok magyar megfelelője.	48
5. táblázat: Hogyan vélekedik azokról az emberekről, akik szlenget beszélnek?	57

3. Kérdőív – Beregi, 2023:

3.1. Melléklet: Kérdőív – Beregi, 2023 (1)

"...hogy ne felejtse el, a nyelv az, ami megőrzi az ember gyökereit."

Üdvözlöm!

Beregi Alexandra, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola IV. évfolyamos hallgatója vagyok! Szakdolgozatom sikeres megírásához kérem a segítségét.

Mindig is fontosnak tartottam, hogy anyanyelvünket tanulmányozzuk, de leginkább az érdekelt mindig, hogy szülőföldünkön, Kárpátalján, milyen változatokban is él anyanyelvünk. Éppen azért választottam vizsgálatom tárgyául is ezt.

Kérem, járuljon hozzá kutatásomhoz azzal, hogy az alábbi rövid kérdőívet kitölti!

Hálásan köszönöm!

beregi.alexandra.b19mr@kmf.org.ua [Fiókváltás](#)

 Nincs megosztva

 Piszkozat mentve

Neme:

☐ Férfi

☒ Nő

[Kijelölés törlése](#)

3.2. Melléklet: Kérdőív – Beregi, 2023 (2)

Korosztálya: ☒ 18-30 között ☐ 30-45 között ☐ 40-60 között ☐ 60+ Kijelölés törlése
Születési helye: Nagybereg
Beszélnék-e ezen a településen tájszólásban? ☒ Igen, beszélnek ☐ Nem beszélnek ☐ Mi az a tájszólás? Kijelölés törlése

3.3. Melléklet: Kérdőív – Beregi, 2023 (3)

Tetszik-e Önnek az adott település nyelvhasználata?

- ☒ Igen
- ☐ Nem
- ☐ Talán

Kijelölés törlése

Ön szerint szebben beszélnek itt, mint a szomszéd településeken?

- ☐ Igen, teljes mértékben
- ☐ Nem, szinte ugyanúgy
- ☐ Talán
- ☒ nem válaszolok

Kijelölés törlése

Van-e különbség az adott településen az idősebb és a fiatalabb korosztály beszéde között?

- ☒ Igen, van.
- ☐ Nem, nincs.
- ☐ Még nem vettem eddig észre.

3.4. Melléklet: Kérdőív – Beregi, 2023 (4)

Tud-e anyanyelvén kívül más nyelven? Ha igen melyik ez a nyelv?

nem

Sajnálna, ha megszűnne településének beszéd módja?

- ☒ Igen
- ☐ Nem
- ☐ Semleges
- ☐ Nem válaszolok

Kijelölés törlése

Ugyanúgy beszél hivatalos helyeken, mint családja/barátai körében?

- ☐ Igen
- ☒ Nem

Kijelölés törlése

3.5. Melléklet: Kérdőív – Beregi, 2023 (5)

Hallott-e már olyan magyar szavakat melyeket más településeken máshogyan használtak? Ha igen: melyek voltak ezek a szavak?

kosár- kasita;

Érte már bármilyen negatív megjegyzés beszédmódja miatt? Hogyan kezelte ezeket?

Igen, Magyarországon. Nem érintett negatívan.

Volt már olyan helyzetben, mikor szégyellte beszédmódját?

- ☐ Igen, volt már ilyen
- ☒ Nem, még nem volt ilyen
- ☐ Nem válaszolok

Kijelölés törlése

3.6. Melléklet: Kérdőív – Beregi, 2023 (6)

Véleménye szerint van olyan település, ahol csúnyán beszélnek magyarul? Ha igen: melyik ez a település?

nincs

Soroljon néhány olyan kifejezést, melyet eddig csak az Ön településén hallott!

nincs ilyen

Soroljon néhány olyan kifejezést, melyet a szomszédos településeken hallott!

murok, kolompir

3.7. Melléklet: Kérdőív – Beregi, 2023 (7)

Ön hogyan nevezi az alábbi tárgyat?

kosár

Hogyan nevezi meg a képen látható növényt?

seggvakarcs

3.8. Melléklet: Kérdőív – Beregi, 2023 (8)

Hogyan nevezi a képen látható ételt?

csalamádé

Milyen étel látható a képen?

fánk

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Я, Берегі Александра Ласловна підтверджую, що користувалась ChatGPT (<https://chat.openai.com/>) для редагування тексту та перевірки помилок у власній роботі. Я завантажила свою роботу в повному обсязі і ввела наступні дані 15 травня 2025 року:

1. Опрацьована в дипломній роботі база даних використовується для розрахунку даних інформатора.

Отримані таким чином дані були використані для доопрацювання та перероблення тексту з метою отримання кінцевого варіанту роботи.

Берегі Александра Ласловна

Звіт подібності

метадані

Назва організації

Hungarian College of Higher Education Ferenc Rakoczi II Transcarpathian

Заголовок

Beregi_Alexandra_Magyar szak_Magiszteri dolgozat_2025.docx (1)-4-68

Науковий керівник / Експерт

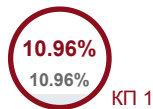
Автор **Аніко Чурман-Пушкаш**

підрозділ

Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

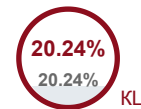
Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

13076

Кількість слів

104649

Кількість символів

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв	Б	1
Інтервали	A→	0
Мікропробіли	␣	0
Білі знаки	Б	79
Парафрази (SmartMarks)	a	71

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Колір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/2928/1/Beregi_Alexandra_A_karpataljai_magyar_ny_elvvaltozatok_2023.pdf	118 0.90 %
2	https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/2928/1/Beregi_Alexandra_A_karpataljai_magyar_ny_elvvaltozatok_2023.pdf	115 0.88 %
3	https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/2928/1/Beregi_Alexandra_A_karpataljai_magyar_ny_elvvaltozatok_2023.pdf	90 0.69 %

4	https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/2928/1/Beregi_Alexandra_A_karpataljai_magyar_ny_elvvaltozatok_2023.pdf	67 0.51 %
5	https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/2928/1/Beregi_Alexandra_A_karpataljai_magyar_ny_elvvaltozatok_2023.pdf	60 0.46 %
6	https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/2928/1/Beregi_Alexandra_A_karpataljai_magyar_ny_elvvaltozatok_2023.pdf	48 0.37 %
7	http://kmf.uz.ua/wp-content/uploads/2018/11/Multicult-Diversity_Book-of-Abstracts_23-10-2018.pdf	33 0.25 %
8	https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/2928/1/Beregi_Alexandra_A_karpataljai_magyar_ny_elvvaltozatok_2023.pdf	32 0.24 %
9	https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/2928/1/Beregi_Alexandra_A_karpataljai_magyar_ny_elvvaltozatok_2023.pdf	30 0.23 %
10	http://kmf.uz.ua/wp-content/uploads/2018/11/Multicult-Diversity_Book-of-Abstracts_23-10-2018.pdf	26 0.20 %

з домашньої бази даних (0.00 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
------------------	-----------	--

з програми обміну базами даних (0.00 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
------------------	-----------	--

з Інтернету (10.96 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ДЖЕРЕЛО URL	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/2928/1/Beregi_Alexandra_A_karpataljai_magyar_nyelvvaltozatok_2023.pdf	1242 (60) 9.50 %
2	http://kmf.uz.ua/wp-content/uploads/2018/11/Multicult-Diversity_Book-of-Abstracts_23-10-2018.pdf	97 (6) 0.74 %
3	http://genius-ja.uz.ua/images/files/rati-emeseszakdolgozat.pdf	29 (2) 0.22 %
4	https://docplayer.hu/8753530-Tartalom-table-of-contents.html	28 (2) 0.21 %
5	https://docplayer.hu/177693-A-lehetettlent-lehetni.html	20 (2) 0.15 %
6	https://dokumen.tips/documents/szlv-nyelvi-hats-beregvidk-magyar-nyelvjr-foe-f.html	12 (1) 0.09 %
7	https://real.mtak.hu/135072/1/Karpatlaja_1920-2020.pdf	5 (1) 0.04 %

Список прийнятих фрагментів (немає прийнятих фрагментів)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗМІСТ	КІЛЬКІСТЬ ОДНАКОВИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
------------------	-------	---------------------------------------